

in de tweede plaats ten dringendste verzoeken, uwe uiterste pogingen aan te wenden, om eene vereeniging tusschen de „Gereformeerde Kerk” en de „Nederduitsch-Hervormde Kerk” tot eene Kerk tot stand te brengen. *Mogen uwe oogen toch geopend zijn, voor de noodlottige gevolgen der scheuring en moge die ramp voor onzen Staat nog bijtijds door U worden afgekeerd.*

„De Uitvoerende Raad wil zich niet begeven op kerkelijk gebied, maar de dure verplichting, die op ieder zijner leden rust, om alles te doen wat in hun vermogen is, tot de welvaart van het volk dezer Republiek, dringt hen aan Uw oordeel te onderwerpen, of eene vereeniging niet mogelijk zou zijn, door terug te komen op het besluit, dat te Pretoria door de Algemeene Kerkvergadering is genomen, aangaande de Evangelische Gezangen, en het beginsel te huldigen: *eenheid in het noodige, vrijheid in het twijfelachtige, in alles de liefde.*

„*Eenheid in het noodige*, dat is de grondslag des geloofs, in de leer, zooals die, overeenkomstig Gods Woord, in de belijdenisschriften der Dordsche Synode van 1618 en 1619 is vervat.

„*Vrijheid in het twijfelachtige*, dat is in alles, wat niet tot den grondslag des geloofs behoort, en daaronder behoort dus het vraagstuk der Gezangen.

„*In alles de liefde*, waardoor die broeders onder ons, die hetzelfde geloof en dezelfde leer als wij belijden, maar die zich bezwaard gevoelen door het gebruik van Gezangen, in de gelegenheid worden gesteld in *dezelfde gemeenten* eenen Herder en Leeraar te hebben, en van de bestaande kerkgebouwen gebruik te kunnen maken.

„Kan uwe vergadering zich met dat beginsel vereenigen, en het als op den Bijbel gegrond aannemen, dan zoude als de toepassing welligt door uwe vergadering kunnen worden besloten :

1. „Dat voor Leeraars en gemeenten in de Zuid-Afrikaansche Republiek niets verbindend is, dan de leer der Nederduitsch-Hervormde Kerk, zooals die, overeenkomstig Gods Woord, vervat is in de belijdenisschriften der Nationale Synode te Dordrecht in 1618 en 1619.

2. „Dat de Evangelische Gezangen mogen worden gebruikt, maar dat het aan de wijsheid en het geweten van elken Leeraar wordt overgelaten, daarin te handelen naar zijn geweten, met inachtneming van den toestand der gemeente.

„De Uitvoerende Raad, doordrongen van het groot gewigt der zaak, zoowel voor den Staat als voor de Kerk, vermeende dat denkbeeld in uwe nauwgezette overweging te moeten aanbevelen, en vertrouwt dat door uwe vergadering de twee vraagstukken, wier oplossing U is opgedragen, met dien ernst en gemoedelijkheid zullen worden overwogen, als de overtuiging, dat daarvan de toekomst onzer Republiek afhangt, U zal inboezemen.”

Dit gedeelte, uit het hoogst belangwekkend schrijven van den Uitvoerenden Raad, is voldoende, om onze sympathie te wekken voor PRETORIUS en de mannen, van wie het uitging. Inderdaad, zóó zou de netelige kwestie het best kunnen worden opgelost. Wij gelooven de plank niet ver mis te slaan, wanneer wij het vermoeden uitspreken, dat dit keurig gestileerde

stuk, voor het grootste deel althans, afkomstig is uit de pen van Dr. HOFMEYR, den manken Dokter bijgenaamd, die, in Utrecht gepromoveerd, een boezemvriend was van VAN OOSTERZEE. Dr. H. was, door studie en onderzanding, zoowel in Nederland als in Afrika, het meest bevoegde lid dezer vergadering en de Afscheiding tegen te houden, zietdaar zijn ideaal!

Wij zullen den lezer niet ophouden bij al de discussies, gedurende die vijf dagen gevoerd. Slechts willen wij de resultaten mededeelen, waartoe de vergadering kwam, om te doen zien, dat de Regeering op elk punt volkomen tevreden kon zijn.

De vergadering kwam tot de volgende besluiten:

1. „Daar de leer eener Kerk uitgedrukt wordt door en gekend wordt uit hare belijdenisschriften, zoo verklaart de vergadering, dat de Kerk, die tot belijdenis heeft de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, den Heidelbergschen Catechismus, en de Dordtsche leerregels, zooals die door de Nationale Synode te Dordrecht in 1618 en 1619 is vastgesteld, gewoonlijk genoemd: „de formulieren van eenigheid”, voldoet aan de vereischten van art. 20 der Grondwet.

2. „Daar uit eenige documenten, door Ds. POSTMA gezonden aan den H.Ed. Uitvoerenden Raad en aan den predikant VAN DER HOFF, alsmede uit een stuk getiteld: „Openbare Verklaring der Kerk”, door Ds. POSTMA gepubliceerd en ter vergadering voorgelezen, blijkt, dat eenige inwoners der Z.-A. Republiek, zich, onder leiding van Ds. POSTMA, vereenigd hebben tot eene Gereformeerde Kerk, zooals die zich te Dordrecht, in 1618 en 1619, heeft openbaar”; welke kerk tot hare belijdenis heeft de Formulieren van Eenigheid, door die Synode vastgesteld, zoo verklaart de vergadering, dat zulk een Kerk, op zichzelf beschouwd, zou voldoen aan de vereischten van art. 20 der Grondwet van de Z.-A. Republiek.

3. Op de vraag: „is het noodzakelijk, dat twee Kerken in de Z.-A. Republiek, die beide in godsdienstleer voldoen aan de vereischten van Art. 20 der Grondwet van den Staat, afzonderlijk nevens elkander bestaan,” is geantwoord: *niet noodzakelijk*.

4a. De vergadering vindt het gebruik der Evangelische Gezangen bij de openbare godsdienst oefeningen, christelijk, gereformeerd en dus ook wenschelijk. *Het wordt echter aan de wijsheid, en het geweten van elken Leeraar overgelaten, daarin te handelen naar zijn geweten*, met inachtneming van den toestand der gemeente.

4b. Elk beroep, dat voortaan wordt uitgebracht door de Kerkeraden der onderscheidene gemeenten, zal door de Algemeene Kerkvergadering moeten worden goedgekeurd, voordat het van kracht zijn zal, *zullende niemand in de Nederduitsch Gereformeerde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek beroepbaar zijn, tenzij hij door de Kaapsche Synode zal gelegitimeerd zijn*.

4c. Onder de buitengewone omstandigheden benoemt de vergadering Ds. POSTMA tot Herder en Leeraar van de Nederduitsch Gereformeerde gemeente te *Rustenburg*, met dien verstande, dat de predikanten der Neder-

duitsch Gereformeerde gemeente te *Potchefstroom* en *Lijdenburg*, genoemde gemeente van tijd tot tijd zullen bezoeken.

4d. Door het aannemen dezer bepalingen, vervalt de oprigting eener afzonderlijke Kerk in deze Republiek, en worden allen, die zich van de bestaande Kerk hebben afgescheiden, met liefde in haren boezem weder opgenomen. Alle gedoopten en aangenomenen door Ds. POSTMA, sedert den 10^{den} Febr. dezes jaars, zullen dan ook als wettig worden ingeschreven in de doop- en ledematen-registers der gemeente waartoe zij behooren.

5. *Daar het de algemeene wensch blijkt te zijn, zoowel dezer vergadering als van de Regeering des lands in het algemeen, om kerkelijk vereenigd te zijn met de Kaapsche Synode, zoo besluit de vergadering, als een voorbereidende maatregel, eene Commissie te benoemen, die, met het oog op de verschillende belangen, een beredeneerd Rapport zal voorleggen aan de Algemeene Kerkvergadering, te houden op den 12^{den} September aanstaande te Pretoria.*

Tot leden dier Commissie worden benoemd de predikant VAN DER HOFF, en de broeders ouderlingen P. GILDENHUIS, L. PRETORIUS, F. SCHUTTE en A. GROBLER; en, met het oog de verhouding der Nederduitsch Herv. Kerk in deze Republiek tot de regeering des lands, tot de Republiek *Lijdenburg* en tot den Transgariëpschen Ring, zijn aan deze Commissie toegevoegd: de WelEdelGestrenge Heer B. PROES, Staats-Procureur, en de WelEerw. Heeren VAN HEIJNINGEN en LOUW, met volmagt om haar getal te vermeerderen, alsmede om plaatsvervangers tot hare vergadering toe te laten."

De vergadering ging dankend uiteen en daar was reden voor. Men had de grootste verwachtingen, dat, in plaats van strijd en verdeeldheid, er nu eene heerlijke eenheid zou worden tot stand gebracht. Niemand had kunnen denken, dat een regeering, die in 1853 nog zoo'n exclusief standpunt had ingenomen, binnen enkele jaren zou zoeken naar steun en medewerking van hen, die zij 't eerst had uitgesloten. Wij zullen zien, wat van deze dingen terecht kwam, en vangen in dit hoofdstuk maar aan met Ds. POSTMA.

Het antwoord door hem en de zijnen, op bovenstaande punten onder 4a, 4b, 4c, was van den volgenden inhoud:

*Aan de Algemeene Kerkvergadering van de
Nederduitsch Hervormde Kerk in de
Zuid-Afrikaansche Republiek.*

„Geeft met eerbied te kennen, de Algemeene Kerkvergadering der Gereformeerde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek, vergaderd te *Rustenburg*, den 15^{den} Augustus 1859, dat zij de vier punten van hereeniging, door bovengenoemde Kerkvergadering in hare zitting te *Mooirivier*, den 26sten April en volgende dagen gesteld en bij missive door den WelEerw. Heer D. VAN DER HOFF, haren Herder en Leeraar, toegezonden aan den WelEerw. Heer D. POSTMA, in hare vergadering ernstig heeft overwogen, en is tot dit besluit

gekomen, om aan bovengenoemde Algemeene Kerkvergadering der Nederduitsch Hervormde Kerk in dezen lande te antwoorden:

1. Op letter *a* besluit de Algemeene Kerkvergadering der Gereformeerde Kerk te blijven bij art. 55 harer Kerkorde, dat aldus luidt: „In de openbare godsdienstoefening zullen alleen gezongen worden de Psalmen en Gezangen, waarvan de tekst in den Bijbel gevonden wordt, de anderen, die bij diezelfde berijming gevoegd zijn, worden in de vrijheid der Leeraren gelaten” (overeenkomstig met art. 69 van de Dordtsche Kerkorde, van den jare 1618 en 1619).

2. Eene legitimatie door de Kaapsche Synode acht de vergadering niet noodig, niet veilig, zelfs gevaarlijk.

a. Niet noodig, want de Vergadering kan zelve eene welvertrouwde correspondentie onderhouden met eene Synodale Commissie in Nederland, of met welvertrouwde Broederen, zooals zij dat verkiest, en wenscht *zelve* den persoon met documenten te leeren kennen, eer zij hem hare approbatie schenkt.

b. Niet veilig, naardien de Actuarius Synodi door schijnbaar goede documenten zelf kan misleid worden, terwijl zij zichzelf door bovengenoemde welvertrouwde correspondentie en kennismaking met den persoon zelven meer veilig acht.

c. Zelfs gevaarlijk, omdat er zoo ligt, uit de Hervormde Kerk van Nederland, een kan komen met anders goede documenten, die toch is eene bestrijder der Gereformeerde leer; naardien zij op die Hervormde Kerk, in opzicht tot de Gereformeerde leer, geen vertrouwen meer heeft; noch op hare hoogeschoolen; zoodat zij voor een zeldzaam geluk rekt, dat er soms nog een rechtzinnig proponent vandaan komt; of zelfs zoude iemand met documenten kunnen komen, die binnen weinige dagen daarna bleek niet meer te staan op de lijst van de erkende proponenten of kandidaten. Daarom wil de vergadering liever *zelve* handelen, in deze allerbelangrijkste zaak.

3. Wat onder letter *c* staat, acht de vergadering geheel onaannemelijk.

4. De Algemeene Kerkvergadering der Gereformeerde Kerk, in de Zuid-Afrikaansche Republiek, wenscht eene hereeniging met de Nederduitsch Hervormde Kerk in dezen lande op de navolgende voorwaarden:

a. Dat de Algemeene Kerkvergadering der Nederduitsch Hervormde Kerk in dit land, *herroepe* haar besluit aangaande de Evangelische Gezangen, genomen te *Pretoria*, den 11den Januari dezes jaars;

b. Geheel met haar zich vereenige op de oude en welbeproefde grondslagen in leer, dienst en tucht, zooals de Gereformeerde Kerk zich te *Dordrecht*, in Nederland, in de jaren 1618 en 1619 heeft geopenbaard. De Kerkorde ook gevolgd naar die van dezelfde Synode;

c. Dat Ds. VAN DER HOFF openlijk herroepe al wat ZijnEerwaarde in dit jaar over Gods Woord, Psalmen en de Evangelische Gezangen in het openbaar heeft geschreven. Alsmede openlijk herroepe, wat ZijnEerwaarde, bij die gelegenheid, tot minachting der broederen geschreven heeft.

Wanneer de Algemeene Kerkvergadering der Nederduitsch Hervormde Kerk, in de Zuid-Afrikaansche Republiek, genegen is te volbrengen deze drie voorwaarden, dan is de Algemeene Kerkvergadering, der Gereformeerde Kerk in dezen lande, genegen tot eene verdere onderhandeling over hereeniging. Maar zoolang zij daartoe niet kan besluiten, acht de vergadering elke andere poging vruchteloos.

Aldus besloten in onze vergadering van heden, den 1sten Augustus 1859, te *Rustenburg*.

En vanwege dezelve geteekend :

(get.) D. POSTMA, *Praeses*.

ST. J. KRUGER, *h. t. Scriba*.

Men kan dit antwoord feitelijk in korte woorden samenvatten: *wordt allen „Gereformeerden” zooals wij, en dan zijn wij een!* Ds. POSTMA was niet tevreden, met voor zich en de zijnen volle vrijheid te hebben, God te dienen naar zijne overtuiging; neen, slechts wat hij en de zijnen beleden *èn voorschreven* mocht in Zuid-Afrika wet zijn. Naar de leidingen Gods in de historie; naar de stichting en geschiedenis onzer Ned. Geref. Kerken van Zuid-Afrika werd niet gevraagd. Het was hem, in de conferentie te *Potchefstroom*, zoo ernstig op het hart gedrukt, dat er in Zuid-Afrika recht noch reden tot afscheiding bestond, omdat daar onze Nederduitsche Gereformeerde Kerken bestonden, sedert 1652, die in leer, dienst en tucht net zoo gereformeerd waren als de „Afgescheidenen”, slechts op één pnnt verschillend, dat zij het gebruik der Gezangen overlieten aan het geweten der plaatselijke Leeraars. Het besluit van VAN DER HOFF's kerk: ze verplichtend te stellen, was immers reeds van hoogerhand in Transvaal genoegzaam gewijzigd. Zulk een miniem verschil was toch geen reden tot afscheiding, gelijk POSTMA bij zijne komst aan de Kaap had verklaard. *Kon hij het standpunt van Ds. VAN DER HOFF niet goedkeuren, onze Ned. Geref. Kerken van Zuid-Afrika deden dat toch evenmin. Waarom zich niet aangesloten bij Lijdenburg, Utrecht, en bij de Natalsche, Vrijstaatsche en Kaapkolonische Nederduitsch Gereformeerde Kerken, waar hij de trouwste broederlijke, de hartelijkste hulp en de meest vrijgeevige liberaliteit in het al of niet zingen der Gezangen, had gevonden? Waarom wierp hij onze Gereformeerde Kerken, die naar de ordonnantien Gods, zich historisch ontwikkeld hadden, van zich? Waarom minachtte hij onze Kaapsche Synode, met zijne gevaarlijke voorstelling, dat zij geestelijk impotent was geworden tot het handhaven der aloude waarheid?*

Wat wist hij van Afrika? Wat van de Kaap?

Pas was hij in 't land. Begin 1858 had zijne Synodale Commissie hem uitgezonden; eenige weken daarna arriveerde hij aan *de Kaap*; 10 November 1858 was hij te *Rustenburg* aangekomen en 11 Januari 1859 maakte hij reeds de Akte van Afscheiding op, die den volgenden ochtend bij den Uitvoerenden Raad werd ingeleverd, en 10 en 11 Februari had reeds de

definitieve Afscheiding plaats van de gemeente *Rustenburg*. 1 Augustus 1859 werpt hij reeds alle reconciliatie-plannen der Regeering omver en verklaart hij de Kaapsche Synode onbevoegd, tot de heilige taak waartoe zij door God den Heere was geroepen.

Maar waar was zijne eigene bevoegdheid?

Hij had, toen hij aan *de Kaap* kwam, dit viervoudig mandaat (wij herhalen dit):

1. Persoonlijk Zending te zijn onder die 100,000 Kaffers van Transvaal, en een zendingsmiddelpunt te vormen, waaruit straks geheel Afrika, met zijne miljoenen arme heidenen, voor Koning Jezus kon worden gewonnen.

2. De Transvaalsche Boeren voor die schoone zendingsgedachte te winnen; door de Boeren op de Heidenen te werken.

3. De Boeren, desgevraagd, te dienen met een of meer Gereformeerde Leeraars, niet als afzonderlijke groep, daar de motieven, tot de scheiding in Holland, in Zuid-Afrika niet bestonden, maar als Leeraren van de Ned. Geref. Kerken van Zuid-Afrika op dezelfde wijze te worden geïncorporeerd als verscheidene Gereformeerde Hollandsche en Schotsche predikanten.

4. Emigratie van geloofsgenooten naar *Transvaal* te bevorderen, op dezelfde wijze als in 1846 met Amerika was geschied, onder VAN RAALTE.

Hij heeft zich aan dien viervoudigen last in geen enkel opzicht gehouden en door zijne afscheiding bracht hij zijne Kerk in Nederland in opspraak; maakte hij haar gehaat, en gaf een slag in het aangezicht dier vroede mannen, die hem hadden uitgezonden. Was Ds. POSTMA bevoegd tot kerkstichting, zonder eerst met zijne Synode te hebben geraadpleegd? Was hij bevoegd, zijne opdracht tot zendingsarbeid niet te vervullen, en over te gaan in een ander werk, zonder dat zijne Synode hem daartoe verlof had gegeven? Hoe heeft hij 't voor den Koning der Kerk kunnen verantwoorden, dat de Chr. Geref. Kerk in Nederland, na de treurige ondervinding met hem, haar zendingspost uit Zuid-Afrika moest terugtrekken en zich vestigen in Indië? Men hoore met welke zwakke en gezochte uitvluchten zijn vrienden hem verdedigen.

Wij lezen in het „*Gedenkboek der Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika*” op de bladzijden 59—62 het volgende:

„Toen de tijding van de Afscheiding in *Nederland* kwam, was men daarover niet algemeen tevreden. Sommigen keurden wel de Afscheiding in *Transvaal* goed, maar die in den *O. Vrijstaat* en de *Kaapkolonie* af, terwijl anderen meenden, dat Ds. POSTMA *zich meer tot de Zendingszaak had moeten*

bepalen. In het algemeen was men nu van gevoelen, dat Ds. POSTMA, voordat het tot eene afscheiding kwam, de Kerk in *Nederland* had moeten raadplegen, en hare instemming had moeten inwinnen. Dit was eigenlijk het verschilpunt: Moest Ds. POSTMA eerst zich tot de Kerk in *Nederland* gewend hebben, als afgevaardigde, of gaf zijn lastbrief hem het recht zelfstandig op te treden? De Synodale Commissie beweerde het eerste, Ds. POSTWA het laatste.

Zoodra de gemeente te *Rustenburg* gesticht was, gaf hij daarvan kennis aan de Synodale Commissie, stelde tegelijkertijd bekend, dat hij een beroep hier had aangenomen, en dat hij dus ophield afgevaardigde te zijn van de Kerk in *Nederland*, en dus ook geene aanspraak meer maakte op geldelijke ondersteuning. Tot op dit oogenblik was hij door de Kerk in *Nederland* bezoldigd. In de eerste Kerkeradsvergadering te *Rustenburg*, 11 Febr. 1859, werd dan ook besloten, die Kerk slechts hartelijk dank te betuigen. In *Nederland* nam men daarin geen genoegen, en men meende later, dat de gemeenten, hier het geld, door de Kerk in *Nederland* besteed, terug moesten geven. Dit wilde men, en terecht (sic!) hier niet doen; niet om de zaak van het geld, maar als een zaak van beginsel. Later besloot de Synode in *Nederland*, in hare zitting van 1863, het volgende:

„De Synode kan de Afscheiding van *Zuid-Afrika* niet veroordeelen, doch acht zich evenmin geroepen, haar goed te keuren en wil gaarne aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk voldoen. WAT Ds. POSTMA BETREFT, VERKLAART DE SYNODE DAT ZIJ Z.EERW. THANS NIET MEER ALS ZENDELING KAN BESCHOUWEN, doch wil Z.Eerw. niet veroordeelen in den weg, waarop hij door de Voorzienigheid is geleid.

De gewijzigde toestand brengt echter de Kerk in *Zuid-Afrika* onder de roeping, de gelden, door onze Kerk voor de zending van Ds. POSTMA betaald, te restitueeren, TENEINDE DE GELDEN, BEPAALD VOOR DE HEIDENEN BIJEENGESAMELD, TOT DAT EINDE DOOR ONS BESTEED MOGEN WORDEN.”

Dat men in *Nederland* tot dit besluit kwam, was, omdat men de gelden, voor de reis van Ds. POSTMA uit de zendingskas had genomen. In hoeverre de Synodale Commissie daartoe het recht gehad had staat aan ons niet te beoordeelen, doch wel dat de Synode verkeerd deed om op grond daarvan teruggeving van het geld te vragen. Niet *met een enkel woord* was er in den Lastbrief melding gemaakt van een zending onder de Heidenen, wel werd hierover in den beroepsbrief gesproken, doch geheel als een tweede zaak. Het was volstrekt niet de bedoeling, dat Ds. POSTMA zich als Zending onder de Kaffers zou vestigen. Hij was reeds wat op jaren en dus ongeschikt, de taal der Kaffers te leeren. Wat men wilde, was, door middel van de Kerk, hier onder de inboorlingen te werken. *In Holland gaf men deze zaak ook weldra op, en ving zendingsarbeid op Java aan.*

Dat er aan eigenlijke zendingsarbeid niet werd gedacht, blijkt uit de benoeming van een ouderling om mede te gaan.

Hierbij komt nog dat, voordat Ds. POSTMA de benoeming aannam, hij de vraag gesteld had, of de Synodale Commissie wel de macht had om die zending ten uitvoer te leggen; althans om een Leeraar uit zijne gemeente te nemen. „Ik vertrouw”, schreef hij, „echter dat gij dit Uw doen kunt verdedigen, niet waar?”

Verder: „men zegt: daar is geen geld genoeg voor die zending, en de Synodale Commissie mag toch de Kerk niet bezwaren. Wat zoudt gij daarop antwoorden?”

De Synodale Commissie antwoordde, dat zij meende recht tot afvaardiging te hebben; *dat zij de gelden van de zendingskas (f 900.— = £ 75) zoude nemen, en de rest zou aanvullen door collecte te vragen in de „Bazuin” en „Stem”*; dat zij ook hoopte dat de Hollandsche regeering den ouderling tot consul zou aanstellen.

Wederom schreef Ds. POSTMA en deed nog een vraag, n.l. deze: „Mag ik vertrouwen, dat de *inhoud van den lastbrief*, waarvan bij de benoeming melding wordt gemaakt, *met de benoeming zelve geheel eenstemmig zal zijn?*”

Het blijkt duidelijk, dat alles op den lastbrief aankomt.

In de Synode van '69 te *Potchefstroom* kwam de zaak weder ter sprake. Toen werd besloten naar Nederland te schrijven. Dit schrijven en het antwoord hierop zijn te vinden in de Synodale Handelingen, die wel, hopen wij, in ieders handen zullen zijn, zoodat het niet noodig is die hier te geven. Uit het weder-antwoord blijkt, dat de Kerk in Nederland van haren eisch afzag en onze bezwaren eerbiedigde.

Tot zoover ons citaat uit het bewuste gedenkboek.

De beroepsbrief, dat voelt men aanstonds, pleit tegen Ds. POSTMA. Evenzeer zeggen de met vette letters door ons afgedrukte gedeelten der Syn. Correspondentie, precies het tegenovergestelde, dan de auteur beweert. Slechts aan den lastbrief klemt men zich vast als een drenkeling aan een stroohalm, maar deze behoort toch, naar de wet van goede studie, te worden gelezen *in verband met alle andere berichten*.

Het afkeurend oordeel der Chr. Geref. Synoden stemt geheel overeen met wat Ds. DONNER, in zijn leven Zendingsdirector der Chr. Geref. Kerk, ons zeide. Het blijkt dat Z.Ew. volkomen recht had, toen hij ons, in een onderhoud over de motieven van Ds. POSTMA's uitzending, mededeelde: „*Wij hebben hem als Zending uitgezonden en zijne kerkstichting als geheel onregelmatig veroordeeld. Doch omdat POSTMA ons ten slotte stelde voor een fait accompli, hebben wij er ons bij neergelegd.*”

Wij brengen hulde aan de eerlijkheid en onpartijdigheid van dezen autoriteit bij uitnemendheid, en van de Synoden, die Ds. POSTMA's doen afkeurden, terwijl het ons leed doet, dat Prof. CACHET, met zulke gezochte uitvluchten, Ds. POSTMA's figuur tracht te redden.

Doch al heeft men er zich in *Kampen* bij neergelegd, in *Kaapstad* deed men het niet. Voor onze Synode was de zaak niet uitgemaakt, wanneer Ds. POSTMA had kunnen bewijzen: dat zijne Kerk hem had uitgezonden, om in *Zuid-Afrika* de Afscheiding te propageeren. Onze Kerk heeft zich

steeds zoo dicht mogelijk bij de Nederlandsche Hervormde Kerk aangesloten. Nooit heeft zij het recht der Hollandsche Afscheiding, noch dat der Doleantie aanvaard. Al heeft zij af en toe van de Vrije Universiteit gebruik gemaakt en correspondentie gehad met de Geref. Kerken in Nederland, dit sloot niet in zich, dat zij voor zichzelf het gewettigde der Afscheiding of dat der Doleantie erkende. En nooit of te nimmer mocht zij toegeven, dat deze Kerken in Zuid-Afrika eenig recht bezaten, om hun schisma te verbreiden. Stel, dat deze of gene individueele Leeraar het rechtmatige der Hollandsche Afscheiding of dat der Doleantie toegaf, — als bijv. de broeder van Prof. CACHET, — die een heel wat zuiverder standpunt innam dan Z.H.Gel. — dan volgde daaruit volstrekt nog niet, dat in *Zuid-Afrika* ook maar de geringste aanleiding tot scheuring bestond. Wat ter wereld hebben de *Hollandsche* Gereformeerde Kerken voor recht in *Zuid-Afrika* om eene slechte herhaling te geven van wat onze Vaderen op zoo uitnemende wijze begonnen en wij, hunne dankbare zonen en verweerders, met dankbare getrouwheid en trouwe dankbaarheid voortzetten?

HOOFDSTUK XX.

Een partijdig gedenkboek getoetst.

Toen Ds. POSTMA weigerde, op het voorstel der Transvaalsche regeering, de legitimatie hunner predikanten, door onze Synode aan *de Kaap*, goed te keuren, lag daarin eene onheilspellende profetie voor de Kaapsche Ned. Geref. Kerken, dat hij zich niet zou ontzien, het vuur der tweedracht over de lengte en breedte van *Zuid-Afrika* aan te steken.

Door welke motieven hij daarbij word geleid, leert ons het „*Gedenkboek der Ger. Kerk*” blz. 186, sprekende over de Afscheiding in de *Kaapkolonie*. In een overigens hoogst merkwaardig opstel, getiteld: *Onze Gevaren*, van Ds. P. C. SNIJMAN, trof ons het volgende:

„Hier (in de Kaapkolonie) kwam verzet tegen hetgeen de Ned. Geref. Kerk *wel* wilde, namelijk de Evangelische Gezangen, en daartegenover stelden onze

vaderen hun heroiek *niet willen*. Ze wilden de Evangelische Gezangen niet. Hun positief Gereformeerde voelhorens merkten onraad, en lieten hen „neen” zeggen. Prof. LION CACHET zegt, in zijn reeds aangehaald werkje, dat de Gezangenkwestie in de Kaapkolonie hoofdzaak was. Zelfs in de Transvaal, waar, volgens hem, bij de Afscheiding de Leer op den voorgrond trad, kwam dit ook weer door 't *niet* willen aanvaarden van 't Liberalisme, dat er in de Hervormde Kerk toenam. Was het niet om de Gezangenkwestie en om 't Liberalisme, er was geen Afscheiding. We waren er anders gebleven.”

Boven hebben wij de tusschen Ds. POSTMA en de Herv. Kerk gewisselde stukken gelezen. Daaruit blijkt, hoe Ds. VAN DER HOFF's ongereformeerdeheid, gevoegd bij het gedwongen-Gezangen-zingen, de motieven waren, die de Rustenburgers zich deed afscheiden. Op verzoek der Regeering is toen die beroemde vergadering gehouden, waarbij het zingen van Gezangen aan het geweten der Leeraren werd overgelaten, en de band met de Kaapsche Synode weer aangeknoopt. Daardoor was het liberalisme van Ds. VAN DER HOFF geneutraliseerd; de jeugdige Republiek voor *religie-krijg* bewaard en had Ds. POSTMA voor zich en zijne geestverwanten de meest denkbare vrijheid tot het niet-zingen-der-Gezangen. De „Gereformeerden” konden tevreden zijn met een Leeraar als Ds. POSTMA, en hoewel hij *bij uitzondering* was toegelaten, lag het voor de hand, dat, indien hij beviel en door takt en voorzichtig beleid zijne beginselen verbreidde, er in gemeenten, waar de „Gereformeerden” sterk vertegenwoordigd waren, ook geestverwanten van Ds. POSTMA zouden beroepen zijn, zelfs in de *Kaapkolonie* en *Vrijstaat*. Bij eenig nadenken vervalt dus het scheidingsmotief in *Transvaal* geheel en al.

En in de *Kaapkolonie* en elders, onder het gezegend régime onzer Synode — was en is de Afscheiding de grootste absurditeit, of laat ons liever zeggen: de grootste zonde.

Daar gaf, volgens de auteurs van het Gedenkboek, de Gezangenkwestie den doorslag.

„Hier kwam verzet, tegen hetgeen de Ned. Geref. Kerk wel wilde, namelijk de Evangelische Gezangen, en daartegenover stelden onze vaderen hun heroiek *niet willen*. Ze wilden de Evangelische Gezangen niet. Hun positief Gereformeerde voelhoorns merkten onraad en lieten hen „neen” zeggen.”

Nu is het eigenaardig, dat die voelhoorns bij Ds. POSTMA pas in *Rustenburg*, op de plaats van KRUGER, gegroeid zijn. Nadat hij pas in *Tafelbaai* gearriveerd was, gaf hij zelf Gezangen op en schreef hij de nobele woorden: „*Waar de leer wordt gehandhaafd, daar is de Kerk; de Gezangen mogen*”

Spoelstra I

nooit oorzaak van scheiding zijn. De Gezangen zijn hier wel in gebruik, maar geen Leeraar is gehouden, er uit te laten zingen, en wanneer de Kerk in hare vrijheid, die zij nu mag genieten, zoo voortgaat, koester ik de gedachte, dat zij met der tijd uit de Gezangen wel zal uitmonsteren, die men in geen goeden geest vindt, want ik heb mijne opinie bij de voornaamsten hunner geopenbaard en zij stemmen geheel daarin overeen."

Precies wat elk Gereformeerd predikant, die de Gezangen lief heeft en voorstaat, elken Zondag doet: de niet-bruikbare uitmonsteren. Ongetwijfeld had Ds. POSTMA er een besluit in die richting door gekregen, langs wettigen, kerkelijken weg, en dan ware ook deze treurige kwestie vermeden.

Doch is de vrijheid, waarvan Ds. POSTMA in bovenstaanden brief gewaagt, soms door een Synodaal besluit veranderd? M. a. w. maakte soms de Gezangen-vrijheid bij ons plaats voor Gezangen-dwang?

In *Transvaal* was er iets flinks in, iets heroieks, zoo gij wilt, dat Ds. POSTMA c.s. zich niet lieten dwingen tot het zingen van Gezangen tegen hun overtuiging. Maar dit dwangbesluit van Ds. VAN DER HOFF is later geheel ingetrokken, op bevel der Regeering.

Edoch — die dwang bestond bij ons aan *de Kaap* niet, gelijk Ds. POSTMA naar Holland schreef: „DE GEZANGEN ZIJN HIER WEL IN GEBRUIK, MAAR GEEN LEERAAR IS GEHOUDEN ZE TE LATEN ZINGEN."

Door de auteurs van het „Gedenkboek" is eenig materieel bijeengebracht, 't welk aan Gezangen-dwang zou doen denken. Doch in den „*Herderlijken Brief van den Graaff-Reinetschen Ring aan de gemeenten van Colesberg en Cradock*", uitgegeven in 1842, treffen wij, naast de zeer gepaste vermaning om *het lichaam van Christus niet te verscheuren terwille van de Gezangenkwestie*, een reeks, deels juiste, deels onjuiste argumenten voor het gebruik der Gezangen, doch *van Gezangendwang geen schijn of schaduw*. De eenige Leeraar, die dwang uitoefende op zijne aannemelingen, door ze te laten beloven: Gezangen te zullen zingen, en op sommige ontrouwe leden de censuur toepaste, n.l. Ds. T. REID, is door den Ring Colesberg later, ook om andere onregelmatigheden, tot aftreden gedwongen.

Deze stukken moeten in het „Gedenkboek" een soort van dwang verbeelden, doch wanneer men ze kritisch onderzoekt, zijn ze net zoo stevig als de pooten van een tafel, die door de witte mieren zijn doorknaagd.

Onze conclusie is derhalve deze: dat èn volgens Ds. POSTMA's eigen getuigenis, èn naar luid der meest vertrouwbare getuigen, er in onze

Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika nimmer eenige Gezangendwang heeft bestaan.

Vervalt derhalve het „*heroiek-niet-willen onzer voorvaderen*” uit het „Gedenkboek”!

Vervalt ook elke reden tot afscheiding van onze Kerk!

Er is evenwel een andere vraag, en ook daarop willen wij het antwoord zoeken, deze: *Was onze Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika ONGEREFORMEERD geworden?* Was zij soms ontrouw aan haar eigen belijdenis? Was zij verbasterd? zóó diep, dat zij een *valsche kerk* werd? Alleen toch als dit laatste het geval is, bestond er reden, dat zij mocht worden „hersticht” door andere Gereformeerde Kerken, zeg nu voor het gemak maar: de Hollandsche Afscheidenen, hoewel nog volstrekt niet logisch vaststaat, dat die er het eerst en uitsluitend toe gerechtigd waren, daar zij zich in *Holland* door hunne Afscheiding hadden geplaatst buiten de historische lijn en de Herv. Kerk in Nederland, als de moederkerk van de Kaapsche, er eerst en uitsluitend toe gerechtigd zou geweest zijn.

In het *Gedenkboek* lezen wij dit (blz. 3):

„Als wij nu het vijftigjarig bestaan der Gereformeerde Kerk in *Zuid-Afrika* willen gedenken, dan moet wel in het oog gehouden worden, dat van eene eigenlijke stichting voor vijftig jaar geen sprake is, wel van eene herstichting, van een nieuwe openbaarmaking. Onze Kerk is slechts de historische voortzetting van de Geref. Kerk van 1652.”

Nu verwacht men op de volgende bladzijden te vinden: *de historische bewijzen, hoe onze Kerk langzaam maar zeker van ware Kerk in den toestand eener valsche Kerk geraakte*, en hoe Ds. POSTMA, bij zijne komst aan *de Kaap*, den zendingsarbeid onder de Kaffers op moest geven, en de heilige roeping ontving om onze Kerk te „herstichten”.

Wat het oudste tijdvak aangaat, maakt de Schrijver het ons gemakkelijk genoeg, door de conclusie: „In leer, dienst en tucht was de Kerk hier geheel eenzelvig met de Kerk in Nederland. De Dordtsche Kerkorde en de Post-Acta van de Dordtsche Synode werden ook hier gehandhaafd.”

Dat is dus in orde wat de fundamenten onzer Kerk betreft.

Een eerste bewijs van ontaarding der Nederduitsch-Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, is de Kerkorde van DE MIST. Gelukkig, dat des Schrijvers geweten hem niet veroorlooft, onze Kerk, voor die haar van hooger hand opgelegde Kerkorde, aansprakelijk te stellen, waardoor wij met zijne eigene

woorden hem beantwoorden: „*Gelukkig was het, dat de Kerk beter was dan de Orde.*”

Immers *aan de leer tornde DE MIST niet*, want volgens art. 4, besliste de Regeering ten opzichte dier leerstellingen alleen, of de uitwerkselen dier leerstellingen op den Burgerstaat en op den geest en de gedragingen der ingezetenen, hare tusschenkomst noodig maakte.

Het *tweede* bewijs is eveneens van kerkrechterlijken aard: „In 1824 werd de Regeering verzocht, toestemming te geven tot het houden van een Synode. Op die Synode werd een nieuwe Kerkorde ontworpen. Men keerde niet terug naar Dordt; maar nam het Algemeen Reglement op het bestuur der Ned. Herv. Kerk van 1816 tot grondslag.”

Dit is waar, gelijk wij boven, in het hoofdstuk over de verhoudingen tusschen Nederland en Zuid-Afrika hebben bewezen. Nu moeten wij evenwel enkele dingen niet uit het oog verliezen:

Onze Kerken hadden absoluut geene gelegenheid, zich te oefenen in kerkelijke wetgeving. Op de eerste Synode moest derhalve de behoefte blijken, zoowel aan een Hollandsch Wetboek, dat men ten grondslag kon leggen, als aan personen, die bevoegd waren, op kerkrechterlijk terrein van advies te dienen. Nu spreekt het van zelf, dat Ds. J. C. BERANGÉ, een geboren Kapenaar, in Holland opgeleid en aldaar predikant van zijn 23e—46e jaar, als Voorzitter optrad; dat niet slechts ons Algemeen Reglement, maar ook andere Synodale Reglementen, voorzoover zij aan *de Kaap* bruikbaar en uitvoerbaar waren, werden gebezigd, maar *dat de bijzondere behoeften en den geest der Kaapsche Kerken eveneens belangrijke wijzigingen medebracht*. Zoo bijv. de wijze waarop het *Bestuur der Kerk* wordt uitgeoefend: *Gemeentelijk, Ringsgewijze en Synodaal*. Als men in aanmerking neemt, dat het woord *Ring* een geheel andere beteekenis heeft dan in *Holland*; dat *daarmede bedoeld wordt: ongeveer hetzelfde als de oude Geref. Kerk onder CLASSES en PROVINCIALE SYNODEN verstond*, dan ziet men al aanstonds: *dat in 1824 aan de Kaap geen hiërarchisch bestuurd Kerkgenootschap, gelijk in Holland, maar zichzelf-besturende Gereformeerde Kerken kwamen*, in de plaats van het caesaropapistisch produkt van DE MIST. Bij elke volgende Synode, tot op den huidigen dag toe, is er een *semper crescendo* op te merken in de Gereformeerde leer; is de wijze van kerkbestuur steeds Calvinistischer; en wordt de vrijheid der Kerken steeds grooter, zoodat er ten slotte slechts eene formeele betrekking met den Staat is overgebleven. En hadden de Afgescheidenen

aan onze Kerk toegewijd: de energie en het geld aan hunne Kerk besteed, dan zou de toestand onzer Kerk schier de volmaaktheid nabijkomen.

Het „Gedenkboek” ontleent aan onze Synode van 1824 nog twee punten van beschuldiging, die wij hier overnemen:

„Van een krachtige openbaarmaking van de Gereformeerde beginselen was in de Synode geen sprake. De leer begon al op den achtergrond gesteld te worden. Uitwisseling der grenzen was de leus.”

En die krasse beschuldiging wordt gestaafd met den herderlijken brief, door de Synode van 1824 uitgevaardigd, en waarin werd aangedrongen op verdraagzaamheid met andere Kerkgenootschappen. „De onderscheidene takken der Protestantische Kerken dulden”, zegt de Synode, „nu elkander niet alleen, maar slaan zelfs broederlijk de handen in een.” Zij verheugt zich, dat „Broeders van hetzelfde huis der Kerke vreedzaam te zamen wonen; in elkanders Godshuizen prediken, en in genootschappen van verschillenden aard en nuttigheid zich vereenigen . . . . zonder elkander langer te haten, en dat hunne meeningen van de geloofsleer des Bijbels niet in elk opzicht dezelfde zijn, maar elkanderen gaarne eene vrijheid gunnen, die elk natuurlijk zelve begeert.”

De stijl van dezen Brief is een beetje zoetsappig, maar de inhoud doet het warme hart van den Scriba, Ds. MEENT BORCHERDS, alle eer aan. Verdraagzaamheid is toch eene zeer Bijbelsche, een zeer Gereformeerde deugd, die de Afscheiden Broeders in Zuid-Afrika wel wat meer in beoefening mochten brengen, niet het minst wanneer zij kerkgeschiedenis schrijven. En nu gaf onze Kaapsche Kerk van dien tijd zoo'n mooi voorbeeld in dezen. De oude strijd met de *Lutheranen* had plaats gemaakt voor preeken in elkaars kerken en het steunen der *Lutheranen* met belangrijke sommen. De *Engelsche Staatskerk*, in hare eerste levensjaren, maakte van het kerkgebouw der Ned. Geref. Kerk onafgebroken gebruik, totdat ze zichzelf kon helpen. De *Schotten* en de *Franschen* werden met groote hartelijkheid voortgeholpen en gesteund, omdat men in de laatsten nazaten der Fransche vluchtelingen, en in de eersten Gereformeerde geloofsgenooten begroette. Hoewel verbonden met de Ned. Herv. Kerk en gesteld op het voortzetten van de betrekkingen met Nederland, heeft onze *Kaapsche Kerk den Afscheiden* Ds. POSTMA, bij diens komst aan de Kaap en op zijn verdere reis naar *Rustenburg*, met groote hartelijkheid ontvangen, hem de bedehuizen ontsloten en op allerlei wijze voortgeholpen, volstrekt niet bang

zich tegenover de Hervormde vrienden in Holland te compromitteeren. En die verhouding zou steeds hartelijker en inniger geworden zijn, indien Ds. POSTMA niet, op overhaaste wijze, de Kaapsche Kerk van zich had gestooten, en het lichaam van Christus eene onherstelbare wonde toegebracht.

Het laatste punt van beschuldiging tegen de Synode van 1824, levert het *onderteekening-formulier*. Wij citeeren de bedoelde zinsneden :

„Als onderteekening-formulier voor de Leeraren werd het onderteekening-formulier van de *Nederlandsche Synode van 1816* aangenomen, doch in plaats van de bekende uitdrukking: „*welke overeenkomstig Gods Heilig Woord in de aangenomen formulieren is vervat*”, wordt hier gezegd: „*dat ik de leer, in de aangenomen Formulieren van Eenigheid der Geref. Kerk vervat, ter goeder trouw aanneem.*” De Synode van de N. G. Kerk in Zuid-Afrika heeft echter na de Afscheiding dit Formulier verbeterd.”

Om met dit laatste te beginnen: dit *post hoc*, is volstrekt geen *propter hoc*. In haren strijd tegen het Modernisme heeft de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika een strenger Formulier ingevoerd, doch de eere daarvan komt toe aan den God des Verbonds, dat Hij onze Kerk genade heeft geschonken, om in den moeilijken strijd tegen het Modernisme te zegepralen, *niettegenstaande de Afscheidenen smadelijk de gelederen der kampvechters verlieten en onze Kerk aan haar lot overlieten.*

Overigens bevatte art. 38, van het *Nederlandsche Reglement op het Examen*, de volgende beloften :

„dat wij de belangen, zoo van het Christendom in het algemeen, als van het Nederlandsch Hervormd Kerkgenootschap in het bijzonder, door leer en wandel, zorgvuldig zullen behartigen; *dat wij de leer, welke overeenkomstig Gods Heilig Woord, in de aangenomen formulieren van eenigheid der Nederlandsche Hervormde Kerk is vervat, ter goeder trouw aannemen, en hartelijk gelooven*, — dat wij dezelve naarstig zullen leeren en handhaven, — en dat wij op de bevordering van godsdienstige kennis, christelijke zeden, orde en eendragt ons met allen ijver zullen toeleegen.” ¹⁾

De Kaapsche verklaring van 1824: „*dat ik de leer in de aangenomen formulieren van eenigheid der Gereformeerde Kerk vervat, ter goeder trouw aanneem*”, munt uit door soberheid. Men voelde en noemde zich *de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika*. Men nam, zonder kwade trouw, hare formulieren van eenigheid aan. Deze formule maakt een goed figuur, ver-

¹⁾ Verg. *Kerkelijke Wetten voor de Hervormden in het Koninkrijk der Nederlanden*. Verzameld en met aantekeningen voorzien door C. HOOIJER, *Predikant te Zalt-Bommel*. Zalt-Bommel, Joh. Noman en Zoon, 1846, blz. 56. In de aant. op genoemd art. 38 vindt men de geschiedenis der onderteekening-formule.

geleken met de minimum-belijdenis, door GROEN VAN PRINSTERER geduld. Aanleiding tot scheiding van onze Geref. Kerk kon ze toch nooit worden. Voor de kinderen des huizes zei ze genoeg. Den vijand der Gereformeerde leer bond ze te weinig en toen onze Kerk dat door de praktijk merkte, verscherpte zij deze formule.

Wij krijgen nu in het „Gedenkboek” *een typisch staaltje van geschiedschrijving*, in dat gedeelte, hetwelk gewijd is aan onze Kerkorde van 1842. Men oordeele :

„In 1842 werd de Kerkorde weer herzien en verkreeg men een ordonnantie van de Regeering, die bekrachtigende. In die ordonnantie wordt melding gemaakt van de leer der Kerk, namelijk : van de Geloofsbelijdenis van de Synode van Dordt en van den Heidelbergschen Catechismus. Bij ontstane twisten zullen zij, die zich daaraan houden, geacht worden te zijn de ware gemeente.”

Hoe weinig die opstellers van de ordonnantie van de leer der Kerk afwisten, blijkt uit het hier bovenstaande. Eene geloofsbelijdenis van de Synode van Dordt, bestaat er immers niet. Dat de toenmalige Leeraren daar niet tegen opkwamen, verwondert ons wel. *Misschien waren het juist de 5 Artikelen tegen de Remonstranten, die in den weg stonden.*”

Men ziet, de Schrijver wil met alle geweld onze Kerk zwart maken. Hij moet bewijzen, dat de stichting der Afgescheidene Kerk, door de treurige omstandigheden waarin onze Kerk verkeerde, geboden wierd. Ds. POSTMA's daad moet niet alleen goed gepraat, maar zelfs verheerlijkt worden.

Laten wij nu één oogenblik aannemen, dat er in onze Kaapsche Kerk van 1842 *Remonstranten* waren. Zou dan daaruit volgen het geoorloofde der Afscheiding ?

Wat deden onze Vaderen met de Remonstranten ? Zetten zij het voor hen op een loopen, met een : *sauve qui peut*, en hebben ze onze Gereformeerde Kerken hun ten prooi overgelaten, óf hebben ze, in de mogendheid des Heeren Heeren, stand gehouden en de Remonstranten verdreven van de Gereformeerde erve ?

Het laatste immers alleen ?

Hieruit volgt, dat de broeders, die de Kaapsche tortelduif hebben prijsgegeven aan 't wild gediert, dat niets in 't woën ontziet, — deswege schuldig staan voor de rechtbank van den Koning der Kerke !

Wat nu bedoelde ordonnantie betreft, — had Prof. CACHET zijne insinuatie in de pen kunnen houden, indien hij even had opgeslagen de *Wetten en Bepalingen voor het Bestuur van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk*

in Zuid-Afrika, gerevideerd in de Synode, gehouden te Kaapstad, den 15^{den} October en volgende dagen van het jaar 1903, (Kaapstad, 1904) dan zou hij kennis gekregen hebben van de emendatie van de door hem bespote Ordonnantie. Op verzoek der Synode van 1897, werd door het Parlement van 1898, de Kerkelijke Ordonnantie, No. 7, van 1843, zoodanig geëmend, dat alle twijfel weggenomen werd of de Ned. Geref. Kerk zich uitbreiden mocht buiten de limieten van deze Kolonie; *dat de ware en juiste Belijdenisschriften der Kerk gesteld werden in plaats van zekere Belijdenisschriften, onjuist en onvolledig aangehaald in de oorspronkelijke Ordonnantie*, en dat aan de Synode macht gegeven werd Sectie 7 van de Ordonnantie van tijd tot tijd te veranderen en te emendeeren. Deze emendatie-Acte werd door de Synodale Vergadering goedgekeurd en, op haar verzoek, door Zijne Excellentie tot wet geproclameerd.

Wij geven ons het genoegen, uit de *Emendatie-Acte der Nederduitsche Gereformeerde Kerk*, 1898, vóór ons kerkelijk Wetboek op blz. XIII afgedrukt, hier te copieeren :

2. „Dat van en na het in werking treden van deze Acte, Secte 6 van gezegde Ordonnantie gelezen en verklaard zal worden, alsof in de plaats van de woorden: „de leerstellingen, vervat in de Geloofsbelijdenis van de Synode van Dordrecht en in den Heidelbergschen Catechismus” de volgende woorden oorspronkelijk in de gemelde Sectie geïnsereerd waren geweest, te weten: „de leerstellingen vervat in de Belijdenisschriften en Formulieren van Eenigheid, namelijk de Nederlandsche Geloofsbelijdenis (Confessio Belgica), den „Heidelbergschen Catechismus en de Dordtsche Leerregels, aangenomen door „de Synode van *Dordrecht*, in de jaren 1618 en 1619.”

Het strekt den grijzen Professor CACHET niet tot eere, dat hij, uit onze kerkwet van 1842, *alléén de foutieve ordonnantie mededeelt en verder niets hoegenaamd*. Waarom deelt hij, in zijn geschiedkundig overzicht, niets mee van de *Belijdenis onzer Kerk*, voorkomende in het eerste artikel, en luidende als volgt :

„De Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika grondt zich op de Heilige Schrift, het Woord van God. De leer, welke zij in overeenstemming met dat Woord belijdt, drukt zij uit in hare Belijdenisschriften, de Formulieren van Eenigheid, te weten: de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, den Heidelbergschen Catechismus, en de Dordtsche Leerregels, aangenomen door de Synode der Gereformeerde Kerken, gehouden te *Dordrecht*, in de jaren 1618 en 1619.”

Waarom brengt Z.H.Gel. niet Art. 14 onder de aandacht zijner lezers :

„De zorg voor de belangen, zoo van de Christelijke Kerk in het algemeen, als van de Gereformeerde in het bijzonder, de handhaving harer leer, de vermeerdering van godsdienstkennis, de bevordering van christelijke zeden, de bewaring van orde en eendracht, en de aankweeking van onderdanigheid aan overheid en wetten, moeten steeds het hoofddoel zijn van allen, die, in de onderscheidene betrekkingen, met het kerkelijk bestuur belast zijn.”

Waarom vertelt Z.H.Gel. niet aan zijne lezers, dat onze Kerk bestuurd wordt naar presbyteriale-synodale beginselen en dat bijv., volgens verklaring van onpartijdige deskundigen, er een Calvinistische geest spreekt, uit zeer vele bepalingen dienaangaande, met name die omtrent de werkzaamheden van de predikanten, ouderlingen en diakenen; de verdeeling in afzonderlijke gemeenten, ringen en synoden; die aangaande de vaststelling van den Heidelbergischen Catechismus en het Kort Begrip, als fundamentele boeken van onderwijs; behoudens de vrijheid, aan de Leeraren vergund, tot gebruik van andere boeken, uit den schoot der Gereformeerde Kerk oorspronkelijk; — en vooral die omtrent de toelating tot de Evangeliebediening, zoowel van candidaten, als zendelingen, en predikanten van elders; bepalingen, die, in 1862, nog zijn verscherpt, in de beroemde Synode, die den strijd aanbond tegen het insluipend Modernisme. Wij doen hier en daar grepen uit de wet:

Art. 140b bepaalt, dat het Collegie van Curatoren toezicht heeft over den wandel en de leer der Hoogleeraren.

Art. 158. „Die aan het Theologisch Seminarium onzer Kerk tot Candidaten in de Godgeleerdheid bevorderd zijn, zullen de navolgende verklaring moeten afleggen en eigenhandig onderschrijven:

Ik ondergeschrevene, door de Professoren van het Theologisch Seminarium der Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika tot Candidaat in de Godgeleerdheid bevorderd, verklaar bij dezen oprechtelijk en als voor den Heer, dat ik de leer in de aangenomen Formulieren der 'Gereformeerde Kerk vervat, van ganscher harte aanneem en hartelijk geloof, als overeenkomstig Gods Heilig Woord; dat ik dezelve naarstig zal leeren en handhaven; dat ik op de bevordering van godsdienstkennis, christelijke zeden, orde en eendracht, mij met allen ijver zal toelagen, verbindende mij, om, zoo ik bevonden worde, tegen eenig gedeelte van deze belofte en verklaring te hebben gehandeld, mij aan de uitspraken der bevoegde Kerkelijke Vergadering te zullen onderwerpen.”

(Art. 159). Met betrekking tot de aanstaande Leeraars onzer Kerk, acht de Synode het haren plicht, een duidelijk getuigenis af te leggen, „dat zij de wedergeboorte en de persoonlijke ondervinding van Gods genade, als het hoofdvereischte van den Evangeliedienaar beschouwt.”

Van groot gewicht is vooral Art. 177, de plechtige verklaring en belofte behelzende, door geëdmitteerden afgelegd.

(Art. 177). „Hij zal daarenboven de navolgende plechtige verklaring en belofte afleggen, en met zijne onderteekening bekrachtigen :

„*Wij ondergeschrevenen, door de Commissie der Algemeene Vergadering der Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika tot den openbaren predikdienst in de Gereformeerde Kerk geadmitteerd, verklaren oprecht en in goeden gemoede voor den Heer, met deze onze naamteekening, dat wij van harte gelooven, dat al de Artikelen en Stukken der Leer, in de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, den Heidelbergischen Catechismus, en de Leerregels van Dordrecht, zijnde de Formulieren van Eenigheid der Gereformeerde Kerken van Nederland, begrepen, met Gods Woord overeenkomen. Wij beloven voorzeide leer naarstig te zullen leeren en in onzen wandel getrouw te zullen handhaven, zonder iets tegen dezelve leer, hetzij direct of indirect, te leeren of te schrijven. En gelijk wij deze leer ter goeder trouw aannemen en hartelijk gelooven, zoo verwerpen wij alle dwalingen, tegen deze leer strijdende, en zijn genegen, dezelve te wederleggen, tegen te spreken, en allen arbeid aan te wenden, om dezelve uit de Kerk te weren. Wij beloven ons op de uitbreiding van het Rijk des Verlossers, door de bevordering van godsdienstkennis, christelijke zeden, orde en eendracht, met allen ijver te zullen toeleggen; aan de verordeningen, door de Synode der Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika gemaakt, ons te zullen houden, verbindende wij ons bij deze onze handteekening tot al het voorschrevene, en om, zoo wij bevonden worden tegen eenig gedeelte van deze verklaring en belofte te hebben gehandeld, deswegens ons te zullen onderwerpen aan de uitspraken der bevoegde kerkelijke vergaderingen.*”

Den geëxamineerde wordt hierop het volgend *getuigschrift* uitgereikt :

„Vermits voor de Commissie der Nederd. Geref. Kerk in Zuid-Afrika verschenen is N. N., verzoekende tot het examen te worden toegelaten, teneinde admisie tot den predikdienst te bekomen, en wij bevonden hebben, dat de Kerkelijke Attestatie, benevens de getuigschriften, afgegeven door de Professooren der Heilige Godgeleerdheid in....., bijzonder ook aangaande zijn zedelijk gedrag, in goede orde waren, hebben wij geene zwaarigheid gemaakt hem tot het examen toe te laten; en hebben wij hem, volgens het Reglement op het examen, nauwkeurig onderzocht, ten aanzien van al de vakken in gemeld Reglement opgenoemd, en zulks met dien uitslag, dat wij denzelfden N. N., tot den predikdienst hebben toegelaten, hebbende hij den bij Art. 176 gevorderden solemneelen eed gedaan, *alsmede de bij Art. 177 vereischte verklaring van overeenstemming met de leer, welke, overeenkomstig Gods Heilig Woord, in de aangenomene Formulieren van Eenigheid der Nederduitsche Gereformeerde Kerk vervat is, plechtig afgelegd en geteekend.*”

De bepalingen, waaraan Predikanten of Candidaten tot den Heiligen Dienst, die niet aan het Theologisch Seminarie van Stellenbosch hunne

opleiding ontvingen, maar van elders komen, zich moeten onderwerpen, vindt men in de artikelen 181—184, die wij hieronder afdrukken :

Art. 181. De zich aan de Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika aanbiedende Predikanten of Candidaten tot den Heiligen Dienst, zullen zich, om beroepbaar te zijn, bij den Actuarius Synodi behoorlijk laten legitimeeren, zullende bij de legitimatie kerkelijk bewijs worden gevorderd, dat zij van goed zedelijk gedrag zijn, en verder bewijs, dat zij aan een erkende Universiteit of Seminarium, al de aldaar vereischte studiën volbracht, en de examina afgelegd hebben, en dat zij Candidaten tot den Heiligen Dienst zijn bij een Provinciaal of Classikaal Kerkbestuur, of Provinciaal Consistorie of Presbyterium, en ook beroepbaar zijn in de Kerk, waarin zij tot de bediening zullen zijn toegelaten.

Niemand zal tot predikant beroepbaar gesteld worden, vóór dat hij den ouderdom van *twee-en-twintig jaren* heeft bereikt.

Art. 182. Vóórdat zij kunnen worden gelegitimeerd, zullen zij zich moeten onderwerpen aan een *colloquium doctum*, met de Commissie van Examinatoren, en eerst na een voldoende getuigschrift van deze Commissie ontvangen en na alles in orde bevonden te hebben, zal de Actuarius Synodi hen legitimeeren en als gelegitimeert bekend stellen.

Art. 183. *Het COLLOQUIUM DOCTUM zal zijn, zoowel een toets van wetenschappelijke en godgeleerde bekwaamheden, alsook en vooral een onderzoek naar de gevoelens omtrent de wedergeboorte door den Heiligen Geest, en de persoonlijke ondervinding van Gods genade alsmede omtrent de gehechtheid aan de leer onzer Kerk, welke de Synode verstaan wil hebben, als onmisbare vereischten voor allen, die zich als Leeraars aanbieden.*

Art. 184. *Toegelaten zijnde, zullen zij, bij hunne legitimatie, de plechtige verklaring en belofte, in Art. 177 vervat, afleggen en met hunne naamteekening bekrachtigen.*

Aan bovenbedoeld *colloquium doctum* zijn wederom onderworpen personen, die tijdelijk een of ander seculair ambt of burgerlijke betrekking bekleed hebben of voor meer dan een jaar als Herder en Leeraar eener buitenlandsche gemeente zijn werkzaam geweest. Ten bewijze de volgende artikelen :

Art. 207. Een Leeraar, die zijne betrekking heeft neêrgelegd, teneinde een seculair ambt of burgerlijke betrekking te bekleeden, zal, weer beroepen zijnde, niet bevestigd mogen worden, dan na het overleggen van een bewijs van zoodanigen godzaligen wandel als den Christen Leeraar betaamt, van den Ring, waaronder hij gesorteerd heeft, en van den Kerkeraad of de Kerkeraden, toezicht houdende over de gemeente of de gemeenten, waarin hij gedurende de laatste twee jaren gewoond heeft, en het houden van een *colloquium doctum* met de Commissie tot het examineeren van Candidaten tot den Heiligen Dienst, *teneinde zijne voortdurende gehechtheid aan de leer der Kerk te doen blijken.*

Art. 208. Een Leeraar, die, naar het Buitenland vertrokken en aldaar voor meer dan een jaar als Herder en Leeraar eener gemeente werkzaam geweest is, zal, beroepen zijnde, niet bevestigd mogen worden, dan na het overleggen van bewijs van goed zedelijk gedrag en zijne Acte van Demissie, *en na het*

houden van een colloquium doctum met de Commissie tot het examineeren van Candidaten tot den Heiligen Dienst, ten einde zijne voortdurende gehechtheid aan de leer der Kerk te doen blijken."

Vermelden wij nog ten slotte, dat *adspirant-zendingen* onzer Kerk onderworpen zijn aan een deels schriftelijk, deels mondeling afgelegd examen van twee dagen, waarvan in art. 251 wordt gezegd: „het dient ook om haar (sc. de zendings-commissie) te overtuigen van de godsvrucht van den applicant, *van zijne gehechtheid aan de Kerk en hare leer*. Na toelating legt hij de volgende verklaring af en onderteekent die (art. 253):

„Ik ondergeteekende, door de Commissie tot het afnemen van het Zendingsexamen der Ned. Geref. Kerk in *Zuid-Afrika* als Zending toegelaten, belijdenis doende van den christelijken godsdienst, volhardende bij mijne eenmaal gedane lidmaats-belijdenis, herhaal ook nu bij deze, op het allerplechtigst, de gemoedelijke verklaring, *dat ik de leer, welke vervat is in Gods Hellig Woord en de Formulieren van Eenigheid der Nederduitsche Gereformeerde Kerk, van harte geloof*. Ik beloof deze leer bij mijn Godsdienstonderwijs *getrouwelijk te zullen volgen en leeren*, en mij, overeenkomstig de bepalingen voor Zendingen bij de Gereformeerde Kerk, ook in deze volkplanting vastgesteld, in alles stiptelijk te zullen gedragen.

„En alzoo de Commissie voornoemd mij in mijne Zendingbetrekking heeft toegelaten tot de bediening van het Woord, zoo betuig en beloof ik hiermede op het plechtigst, dat ik allen aanstoot en inbreuk bij en op de rechten van gevestigde christengemeenten op het zorgvuldigste vermijdende, mij in deze bediening geheel en al zal houden aan de practijk der Gereformeerde Kerk; onderwerpende ik mij, in geval van overtreding dezes, en ook bij onverhoopt zedelijk wangedrag, aan het oordeel van het bevoegde Kerkbestuur, daarover toezicht houdende.

„Het bovenstaande verklaar ik door mijne naamteekening oprechtelijk, als voor den Heere."

De Akte van Toelating uit art. 254 overslaande, vermelden wij nog een artikel, in dit verband van gewicht, voor Zendingen, die een seculair ambt gaan bekleeden of burgerlijke betrekking.

Art. 255. „Een Zending, die zijne betrekking heeft neergelegd, teneinde een seculair ambt of burgerlijke betrekking te bekleeden, zal niet weer tot den dienst worden toegelaten, *dan na voldaan te hebben aan het voorschrevene in Art. 207*, zullende in zijn geval het onderzoek worden ingesteld door de Commissie tot het afnemen van het Zendingsexamen."

De strenge bepalingen, die nu zoo rustig en kalm in ons wetboek staan, *zijn de vrucht van de worsteling onzer Kerk met het inkomend Modernisme.*

Een der kloekste daden was de *oprichting eener eigene Theologische Kweekschool, te Stellenbosch in 1859*. De discussiën over het vóór en tegen van dit Seminarie, bewezen klaarlijk, dat men, door droevige ondervinding geleerd, alle pogingen in het werk moest stellen, om het meer en meer opkomend Modernisme ten onder te brengen. Dit kon in de *eerste plaats, door zelf de opleiding der toekomstige Leeraren in handen te nemen*. Maar natuurlijk werden alle tegenstanders der Gereformeerde leer door zulk eene ingrijpende verandering uit hunne posities gelokt. *In de tweede plaats moest de proponentsformule worden verscherpt, en in de derde plaats, voor de predikanten en proponenten van elders een colloquium doctum ingesteld*, waarbij niet den minsten twijfel meer kon overblijven, omtrent de beginse-len dergenen, die, in eene Gereformeerde Kerk als de onze, anti-gerefor-meerde leerstellingen zouden willen verkondigen. Hoe noodig dit was, be-wijst het feit, dat er, van 1857 tot 1862, niet minder dan een en dertig predikanten aan de *Kaap* werden gelegitimeerd, die bijna allen in Europa, meestal in Holland, hunne opleiding ontvangen hadden, en waaronder zich drie Hollanders bevonden; van die een en dertig predikanten waren er zeven of acht modern of liberaal.

De Synode van 1862 is beroemd door haren strijd tegen het Modernisme. In het geheel zaten er nu in de Synode een twintigtal predikanten, die of modern of liberaal waren en in elk geval, in zaken van leer en tucht en christelijke werkzaamheid, niet met de rechtzinnige partij stemden, en deze mannen staken hun verderfbrengende principes niet onder stoelen en banken. Met groote beslistheid evenwel werden zij op de Synode ter verantwoor-ding geroepen.

Eene Commissie, benoemd om kennis te nemen van de verschillende *memorien en beschrijvingspunten, betrekking hebbende op de „handhaving en zuiverheid der leer”*, leverde op den 17 November haar rapport in. Niet minder dan drie en twintig verschillende memorien werden door haar be-handeld, en het rapport, met de volgende bijvoegingen, voor de Synode gelegd :

„Nog wenscht uwe Commissie aan uwe HoogEerw. Vergadering het volgende voorstel voor te leggen :

„De Synode, gelet hebbende op de verwoestende theorieën des ongeloofs, die in de Hoogeschoolen van de Gereformeerde Kerk in *Nederland* worden verkondigd; gelet hebbende op de verschillende verzoekschriften dienaan-gaande, bij de HoogEerwaarde Synode der Kerk in *Nederland* ingediend, en op de herhaalde onvoldoende behandeling, gelijkstaande met verwerping van

dezelve, kan niet anders dan aanmerken, dat de Synode der Ger. Kerk in *Nederland* hare geloofsbelijdenis feitelijk verzaakt, en ziet zich alzoo verplicht den band, die haar tot nu toe aan de Synode der Ger. Kerk in *Nederland* bond, te breken.

De Synode geve daarvan aan de Synode der Ned. Ger. Kerk in *Nederland*, kennis door een getrouw schrijven, waarin zij melding maakt van haar leedwezen tot zulken stap te moeten besluiten; van haar voornemen om, met de hulpe Gods, getrouw te blijven aan die waarheden, die de Kerk in *Nederland* in vroeger eeuwen een sieraad maakten onder de Protestantsche Kerken; van den ook hier te lande gevoerden strijd, en van de uitstortingen van Gods Geest over de verscheidene gemeenten onzer Kerk, en daardoor bekrachtiging der groote waarheden des Evangelies: de Godheid des Heeren Jezus; de verzoening in het Bloed des kruises; de wedergeboorte door den Heiligen Geest, enz.

En eindigende met te kennen te geven, dat, wanneer de Synode van de Geref. Kerk in *Nederland* terug mogt keeren, tot trouwe handhaving van hare leer, de Kerk in *Zuid-Afrika* zich gaarne weer met haar in verbinding zal stellen.

(get.) J. H. NEETHLING Hz.
P. HUET, *Scriba*,
en anderen.

Deze bijvoeging werd met eenige veranderingen aangenomen. In plaats van: „den band . . . te breken,” werd gesteld: „de stem te verheffen en getrouw getuigenis af te leggen”; en, voor paragraaf 3 kwam het volgende in de plaats: „En eindigende met onze deelneming te kennen te geven met de broeders in *Nederland*, die aan de leer der Kerk getrouw gebleven zijn.”

Is het niet aandoenlijk? De dochterkerk van *Zuid-Afrika* op deze wijze der Moederkerk in *Nederland* herinnerend aan hare hooge en heilige roeping, en zich wapenend tegen den noodlottigen invloed, die van de *Nederlandsche Hoogescholen* uitging?

Wij gaan met dit onderzoek hier niet verder. De strijd tegen het Modernisme, aangebonden in een tijd, toen het kwaad pas geringen omvang had aangenomen, is geëindigd met eene volledige zegepraal onzer Ned. Geref. Kerk op elk bedreigd punt. *In Zuid-Afrika behoort het Modernisme tot de geschiedenis.*

Boven schreven wij: „Er is evenwel eene andere vraag, en ook daarop willen wij het antwoord zoeken, deze: *was de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika ONGEREFORMEERD geworden? Was zij soms ontrouw aan haar eigen belijdenis? Was zij verbasterd, zóó diep, dat ze een VALSCHE KERK werd?* Alléén toch, als dit laatste het geval is, bestond er reden, dat zij

mocht worden „hersticht” door andere Gereformeerde Kerken, zeg nu voor het gemak maar door de Hollandsche Afscheidenen.”

En het antwoord op ons onderzoek moet luiden: *De Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika is in leer, dienst en tucht steeds gestrenger geworden.*

Nooit heeft zij ook maar de minste aanleiding gegeven, noch in de Gezangenkwestie, waarin zij ieder vrij liet, overeenkomstig zijn eigen geweten en den toestand der gemeente te handelen, — noch in de wijze van haar belijdenis en leven, dat zij de plaats, door den Heere haar gegeven, onwaardig zou zijn; plaats zou moeten maken voor andere Kerken; af zou moeten staan, de dierbare kleinoodiën door Hollandsche Geuzen en Fransche geloofshelden haar vermaakt: haren koninklijken naam van Nederduitsch Gereformeerde Kerk; hare goddelijke belijdenis; den dierbaren Bijbel; haar recht en hare roeping Afrika te brengen onder de heerschappij van Koning Jezus.

De verantwoordelijkheid voor de Afscheiding valt geheel op Ds. POSTMA c.s. terug. Zij mogen deswege niet als geloofshelden worden verheerlijkt, maar verdienen geen anderen naam dan dien van schismatieken.

HOOFDSTUK XXI.

Verdeeldheid gezaaid en tweedracht gemaaid.

Aan de *Scheveningsche Kerkbode* ontleenen wij het volgende:

Een aanzienlijk heer vierde bruiloft. Te midden van de voornamste feestgenooten, die kostbare en prachtige geschenken brachten, zag men ook den eenvoudigen, maar verstandigen Christelijken dorpschout. Hij bracht een klein doosje, en zeide: „Mijn grootvader heeft in vroeger tijd bij de Hollanders gediend, en mij dit aandenken achtergelaten. Dat geef ik U, hooggeachte heer, op uwen eeredag; gebruik het vele jaren in gezondheid, en de barmhartige God moge U Zijne wijsheid leeren!”

In het doosje bevond zich een zilveren munt, die de Hollanders indertijd hadden laten slaan, om den vrede met de Engelschen te handhaven. Op de eene zijde was een juk ossen afgebeeld, met het omschrift: „*Juncti valemus*”, d. w. z. „met elkander zijn wij sterk”, op de andere zijde een paar steenen

potten, die op de zee rondreven; daarbij stond: „Collidentes pangimur”, d. w. z. „tegen elkander gaan wij aan scherven”. De graaf liet dit aan zijne jeugdige vrouw zien, en zeide: „Zie eens aan, wij hebben dezen dag menig zinrijk eereblijk ontvangen, doch die eenvoudige man heeft ons waarlijk niet het slechtste gegeven!”

Tegen elkander gaan wij aan scherven!

De ééne Kerk van Christus werd door de Afscheiding en de stichting eener Hervormde Kerk opgelost in groepen; de politieke partijen mengden zich daartusschen en maakten de verwarring des te grooter.

De politieke steun van KRUGER heeft voor het grootste deel de „Gereformeerde” Kerk in het leven geroepen en gehouden, gelijk die van PRETORIUS de Hervormde Kerk in het leven riep en hield.

Daarbij heeft men in het oog te houden de patriarchale zeden der Boeren, waar families zich scharen om hun familiehoofd, en zijne zaak als de hunne beschouwen.

En ook dit nog is van belang, eene kleinigheid indien ge wilt, maar toch van beteekenis: de kolossale lichaamsgestalte en daaraan geëvenredigde lichaamskracht der meeste Boeren. Zacht als lammeren in den familiekring; gek op kinderen; onder een hoedje te vangen — maar, als hun toorn ontwaakt: brieschende leeuwen.

Zoodat wie in zoo'n land de politieke en kerkelijke hartstochten ontketent, een ontzettende verantwoordelijkheid op zich laadt!

De droevige toestanden, die op de Afscheiding volgden, verhaalt een hunner schrijvers volgenderwijze:

„In den beginne werden de Afscheidenen wel niet vriendelijk behandeld, maar toch ook niet bemoeielijkt. Doch toen men zag, dat de jeugdige Kerk zich met zulk eene verbazende snelheid begon uit te breiden, werd men verbitterd tegen haar. Voor eene vervolging had men niet te vreezen. Maar toch deden velen wat zij konden, om het den Afscheidenen moeielijk en bitter te maken. Zij werden, in zeker opzicht, uit de maatschappij uitgesloten. *Broeder weigerde broeder in huis te ontvangen. Buurman stond tegen buurman op.* Het was een smartelijke tijd! De Afscheidenen werden, over het algemeen, veracht en bestempeld met de niet sierlijke namen van bekrompen en kleingeestig. Vreeselijke bedreigingen werden uitgesproken. Men kon elk oogenblik het ergste verwachten. Het algemeen gevoelen tegen de Afscheidenen was zóó sterk, dat, met geringe moeite, het grootste oproer verwekt had kunnen worden. Menigmaal waren de bedreigingen zóó ernstig, dat men meende dat onze Leeraar in levensgevaar verkeerde. In één geval werd het noodzakelijk geoordeeld, plannen te beramen om den persoon des Leeraars in veiligheid te stellen. Een sterke wacht werd bij zijne woning

geplaatst en een paard gereed gehouden voor zijn vlucht. Doch God weerde genadiglijk het kwaad af. De schandelijkste geruchten werden verspreid omtrent zijn persoon, doch hij bleef het vertrouwen der gemeenten behouden, welk vertrouwen, wij mogen het niet verzwijgen, tot op dezen dag nog niet is beschaamd gemaakt."

Wij gaan ons getuigenverhoor verder voortzetten; eerst door eenige citaten uit VAN OORDT's biographie van KRUGER. Deze is natuurlijk sterk ingenomen met het onderwerp van zijn boek en overschat hier en daar wel eens, uit ingenomenheid met zijn onderwerp, den behandelde persoon, ook door beelden en sterk gekleurde vergelijkingen, die den kenner van oud-Transvaalsche toestanden een glimlach op het gelaat roepen. V. O. zegt van dezen tijd (blz. 97):

„De partij der Hervormde Kerk trachtte toen een toenadering te bewerken tusschen haar en de Kaapsche Synode. Tusschen de twee Kerken in de *Transvaal* ontstond een hevige spanning, die van geen geringen invloed was. PAUL KRUGER, de voorman der „Gereformeerde" Kerk in *Rustenburg*, werd hierdoor in staat gesteld een aanzienlijken PERSOONLIJKE aanhang te vergaderen, die hem later van het grootste nut was, en hem in staat stelde, zijne aangenomen positie te verdedigen. Aan de andere zijde werd een ultra-partij gevormd, die gedetermineerd was om Ds. POSTMA uit het land te hebben, doch zoolang de leeuw van *Rustenburg* dezen onder zijne bescherming nam, ging dit niet zoo gemakkelijk. Deze partij beweerde van haren kant, dat de Rustenburgers Ds. VAN DER HOFF wilden verbannen, eene beschuldiging, die later werd herhaald."

En later op pag. 102:

„Dat de „Gereformeerde" Kerk veel te vreezen had van de bestaande beoeringen, daar was niet aan te twifelen, en Ds. POSTMA was er de man niet naar, om zijn eenmaal gewonnen grond lichtelijk af te geven. Er was eene sterke partij, die riep: „weg met POSTMA!" en als de zaken niet goed gingen, zou men gemakkelijk het dreigement ten uitvoer kunnen brengen. Derhalve meende KRUGER, dat hij en zijn Rustenburgers, die hem trouw bijstonden, voet bij stuk moesten houden, en niet konden samengaan met PRETORIUS en de zijnen. (Vroeger zei de Schr., dat de tegenstanders van Ds. VAN DER HOFF ook tegenstanders van M. W. PRETORIUS werden). Op die wijze vormde zich de zoogenaamde „Dopperpartij", de *Ironsides* (sic!) der Zuid-Afrikaansche Geschiedenis, die, bij meer dan eene gelegenheid, eene zeer belangrijke rol in de Zuid-Afrikaansche Republiek hebben vervuld."

En pag. 105:

„Het onderhoud met SCHOEMAN liep op niets uit, en deze verweet KRUGER zelfs, dat hij de „Gereformeerde" Kerk tot Staatskerk wilde verheffen en daardoor het lichtgeloovigste en domste gedeelte van het volk op zijne hand wilde krijgen."

KRUGER ontkent dit laatste in zijne bekende Gedenkschriften. Doch zoo-veel is zeker, dat KRUGER en zijne aanhangers niet weinig hebben bijgedragen, dat de bespottelijke praerogatieven, die de Grondwet van 1858 toekende aan de Ned. Herv. Kerk, door de mokerslagen der stoere „Dopperpartij” zijn vernietigd. Inzover is er voor het opkomen der Scheiding iets te zeggen, dat KRUGER en Ds. POSTMA hebben gestaan aan de zijde van het recht, dat elk Staatsburger heeft, om God te dienen naar de inspraken zijner eigene conscientie, en ten sterkste hebben geprotesteerd, niet alleen tegen een eigenlijke *Staatskerk* — want het creatuur van Ds. VAN DER HOFF en PRETORIUS was veel meer! — maar tegen de ondragelijke tirannie, die de Potchefstroom-partij uitoefende op de gewetens zijner medeburgers. Pas toen het eene stuk na het andere, dat de Pretorianen zich hadden aangematigd, moest worden prijsgegeven, de „Staatskerk” ten grave daalde en alle gezindten gelijke bescherming kregen voor de wet, — kwam de balans van het recht, die sterk naar links gedrukt werd, weer in de evenaar te staan. En hiertoe hebben ongetwijfeld de „Gereformeerden” medegewerkt.

Doch het geneesmiddel werd schier erger dan de kwaal, toen de handige politicus KRUGER zich, behalve den steun zijner „Dopperpartij”, ook die der Hervormde Kerk-partij wist te verzekeren.

Het „*Gedenkboek der Geref. Kerk*” vermeldt dit feit met groote ingenomenheid, op blz. 52 en en 53:

„De burgeroorlog was eigenlijk niets anders dan de oude strijd tusschen POTGIETER en PRETORIUS. Nu behoorden wel de meeste aanhangers van PRETORIUS tot de Hervormde Kerk, en namen onze menschen de partij op van VAN RENSBURG, of, juister gezegd, de partij van PAUL KRUGER, zoodat er wel wat (sic!) godsdiensttwist onder liep, doch de Hervormden in de districten Rustenburg, Lijdenburg en Utrecht, en gedeeltelijk ook in Pretoria, waren het met PAUL KRUGER eens. Door die samenwerking van de twee partijen op politiek gebied, werd de gescheurde broederband geheeld, en na den vrede was het onderling broederlijk verkeer bijna geheel hersteld.”

Dat is toch maar gemakkelijk, niet waar? wanneer men denkt de scheur in het kleed van des Heeren Kerk te kunnen toenaaien met stembriefjes! Zou het voor den Alwetenden Hartekenner ook die beteekenis hebben of zou Hij het wegvagen als spinrag?

De „Gereformeerde” en de Herv. Kerken hebben sedert dien tijd gelijkelijk gedeeld in de vóór- en nadeelen van KRUGERS steun. Beide Kerken werden door hem gebruikt als stukken op het politieke schaakbord, en aan beide gaf hij meer dan één bewijs zijner dankbaarheid, niet uit eigen zak,

maar in den vorm van kostbare erven voor kerkbouw, en allerlei concessies aan de Kerken als corporaties of aan leden daarvan, op geheim advies hunner Leeraren, geschonken.

Doch wie het dichtst bij het vuur zit, warmt zich het best. Van het oogenblik, dat KRUGERS gelukstar opging, tot op het tijdvak van zijn hoogsten glans, heeft de „Gereformeerde” Kerk gedeeld in de heerlijkheid, en de eer, die van KRUGER afstraalde. Het is dus volkomen terecht, dat het *Gedenkboek* aan den ouden President een afzonderlijk hoofdstuk wijdt, vol dankbare vereering en innige hulde. Gelijk evenwel de overgang van CONSTANTIJN DEN GROOTE tot de christelijke kerk, de noodlottigste gevolgen voor die kerk had, óók omdat al wat groot was of het wilde worden, vroomheid huichelde, dewijl dit de eenige manier was om vooruit te komen, — zoo heeft de Krugerregeering niet slechts het gewone gevolg gehad, dat hij het bezetten van regeeringscolleges en het geven van hooger, middelbaar of lager onderwijs, zooveel mogelijk, aan geestverwanten in handen speelde, maar ook dat de godsdienstige huichelarij op schrikbarende wijze zich openbaarde. Deze schadepost heeft elk eerlijk en onpartijdig historicus te boeken tegenover de winste, aan Krugers regeering ongetwijfeld verbonden. Het verblijdt ons deze meening bevestigd te zien in een warm gesteld artikel, vol piëteit, van Dr. W. J. LEIJDS : ¹⁾

„Men zou wellicht hem als een zwakheid kunnen aanrekenen, de naïviteit, waarmede hij al te spoedig vertrouwen stelde in personen, die hij voor sterk in het geloof hield. Dat bracht sommigen tot huichelen op godsdienstig gebied, om zich in Krugers gunst te dringen. Zijn groote gave des oordeels liet hem daarbij menigmaal in den steek, tot verdriet van zijn werkelijk geloovige aanhangers, wanneer die in zulke gevallen met helderder blik zagen.”

Wij herinneren ons voorbeelden van personen, die in *Holland* nooit naar de kerk gingen, en, na hun terugkeer in *Holland* precies dezelfde onverschilligen waren van vroeger, maar die in *Transvaal* onder de geregelde kerkgangers behoorden. Anderen, die, gedurende eenige weken, met veel ostentatie des Presidents Kerk bezochten, totdat zij het eigenlijke doel, dat zij koesterden, bereikt hadden. Ook schiet ons te binnen het voorbeeld van een handelsvennootschap, die, om concessies te verwerven, die ze zich hadden voorgesteld, een zilveren avondmaalsstel aan een der Pretori-

¹⁾ Uit het te Burgersdorp uitgegeven tijdschrift : „*De Stem voor waarheid en recht*”, overgenomen in : „*Voor de Boeren*”, No. 437, 11 Sept. 1909.

aansche Kerken present gaven. Dit waren geen vrome huichelaars, maar — liberale!

't Was een rijk gezegende tijd voor *Transvaal*, de bloeitijd van Krugers regeering. Daar werd grof geld verdiend. Iedereen bijna had niet slechts genoeg maar te veel. Men kon overhouden. Daar was een groote mate van welstand onder de menschen van alle standen en rangen. Ook de Boeren, wier bezit vroeger bijna uitsluitend in plaatsen en vee bestond, kregen groote sommen goud in handen.

En nu kwam de keerzijde. De een kleeedde zich al mooier dan de ander. En de een bouwde tegen den ander op. En de een wedijverde in keur van spijzen met den ander. Burgerkinderen reden, als voorname heeren en dames, op de fijnste paardjes en de rijken hadden hun clubs en societeten, waar whiskey en soda regel, champagne geen uitzondering was. Men leefde alle dagen vroolijk en prachtig en liet violen zorgen. 't Was een wilde wedstrijd van wereldsch genot en wereldschen overdaad, van dronkenschap en onzedelijkheid!

Toch bleven verreweg de meesten den Heere God *pro memorie* uittrekken. Men bleef de kerken bezoeken, omdat, met een strenge sabbatswet, het des Zondagsmorgens zoo vervelend was. Maar prachtig gekleed, en met het heerlijk gevoel van zich te kunnen laten bewonderen. De God, door de groote meerderheid gediend en gezocht, door vromen en onvromen, rijken en armen, gekleurden en blanken gediend, was: een gouden muntstuk met Krugers beeldenaar. De leuze, door duizenden van alle rangen en standen aangeheven was: *geld te maken (to make money)*, kon het niet langs eerlijken, dan maar langs oneerlijken weg. En de meeste christenen konden aan de zuigkracht, die er van de wereld uitging, geen weerstand bieden. Afrika is het graf van de prachtigste karakters geworden. Zelfs Leeraren en kerkeraadsliden gingen onder, of hielden hun geweten niet vrij van het gouden kalf.

Toen kwam het, door slechts enkele getrouwen voorspelde oordeel. Oorlog, ballingschap, ellende in duizendvoudigen vorm, rouw, hartverscheurend weegeklag.

En na den oorlog hebben de kerken, die KRUGERS steun moeten derven, de grootste moeite zich op vele plaatsen staande te houden. Rietstaven uit Egypte doorboren in het eind de hand, die er op leunt. Als een kerk steunt op iets anders dan op God den Heere, tuchtigt Hij haar.

Door *terugkeer tot de eenheid der Christelijke Kerk in Zuid-Afrika*,

d, w. z. door ootmoedig berouw en boete over de jammerlijke verdeeldheid, waardoor de scheur in Gods Kerk mogelijkheid, werkelijkheid wierd, zou de kerk misschien sterk genoeg zijn geweest, om het dolend christenvolk te redden van den ondergang. Maar nu is zij machteloos geweest, omdat elke groep op zichzelf bleef staan en zelfs de andere bestreed of verachtte.

Bij een tweede aspekt van de „Gereformeerde” Kerk moeten wij nog even stilstaan. Zij is, behalve *Krugerkerk*, feitelijk niets anders dan *Dopperkerk* geweest. Ook daarom noemt zij zich ten onrechte: *De Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika*. Dat bepalend lidwoord: *de* is foutief. Om tweeërlei reden. Vooreerst heeft onze Nederduitsche Gereformeerde Kerk nooit dien titel mogen toelaten, daar zij, gelijk wij boven zagen, nooit het haar van God den Heere verleende recht heeft mogen afstaan en — *het ook nooit deed*. Zich *Vrije Gereformeerde Kerk* te noemen, doet ook weer de onjuiste voorstelling ontstaan, dat zij bij ons in een slaventoestand heeft verkeerd, onvrij was tot het belijden van den driemaal heiligen Naam Gods. *Afgescheiden Gereformeerde Kerk*, dat is de eenig juiste naam, die haar toekomt en precies hare geschiedenis weergeeft.

Ds. POSTMA heeft zich, met zijn niet-gezangen-zingende menschen in veiligheid gesteld op een berg. Daar op dien berg heeft men alles naar hartelust kunnen regelen en inrichten. Af en toe heeft zij nog wel eens een kanon afgebrand tegen de denkbeeldige vijanden des Heeren, die men had achtergelaten. Zelfs heeft men van dat kopje zoeklicht laten spelen op het donkere Afrika, dat men achtergelaten had, heel mooi, heel schitterend zoeklicht, maar daarna werd het weer even donker als voorheen. 't Was *kunstlicht*.

Dat de Afgescheidenen slechts een bepaalde en nog wel zeer kleine klasse van een bepaald soort menschen, die het echt conservatieve deel van de Afrikaansche natie vertegenwoordigen, uitmaken, wordt in het *Gedenkboek* eerlijk erkend. Wij beperken ons tot de volgende aanhaling uit een artikel: „Onze Kerk en ons Volk” van LOUIS P. VORSTER.

„Het eerste dezer feiten is, dat de *Gereformeerde Kerk* zich in de *K. Kolonie* nooit verder heeft uitgebreid, dan de noordelijke distrikten, waar deze menschen hebben gewoond en waar nu nog hunne kinderen wonen. Zooals wij reeds hebben aangetoond, waren 't juist van die grensbewoners, die in 1836 en later de *Kaapkolonie* hadden verlaten en zich metterwoon in de streken van de *Vaalrivier* (het tegenwoordig Transvaal) gevestigd hadden. Hieraan is 't toe te schrijven, dat de gemeenten van de Geref. Kerk over geheel de Transvaal

verspreid zijn, en dit was zoo vanaf de stichting van onze Kerk in Zuid-Afrika. In den *Vrijstaat* telt onze Kerk maar weinige gemeenten, maar die gemeenten bestaan ook daar waar juist die klas van menschen (de *Doppers*) zich gevestigd hadden, waarvan de voornaamste plaatsen zijn: *Ventersburg, Reddersburg, Bethulië*. In de *Kaapkolonie* is 't evenzoo. Zoover onze eerste gemeenten 50 jaren geleden, zich uitstrekten naar het Zuiden van de Kaapkolonie, zoover strekt onze Kerk zich nu nog uit. Onze Kerk heeft zich tot nog toe uitsluitend bepaald, tot dat deel van de Afrikaansche bevolking, en hun nakomelingen, dat ontevreden was met de Britsche regeering en met de heerschende kerkelijke toestand. Men zal mij kunnen tegenwerpen, dat, ook overal in diezelfde streken, gemeenten van de Ned. Geref. Kerk bestaan. Dit is zoo, maar die gemeenten, die zij thans in Transvaal heeft, bestaan grootendeels uit latere intrekkingen. De oude bewoners hebben vroeger tot de Hervormde Kerk behoord. In den *Vrijstaat* had men, van vroeger af, grootendeels een eenigszins andere Afrikaansche type, als in Transvaal en 't Noordelijke gedeelte van de K. Kolonie. En wat 't Noordelijk gedeelte van de Kaapkolonie zelf aangaat, daar vindt men nu nog enkele „doppers” in de Ned. Geref. Kerk. Hun kinderen hebben zich echter meer of min bij de thans bestaande richting van die Kerk neergelegd. Doch zelfs in die Kerk krijgt men 't nu nog in 't Noordelijk gedeelte van de Kaapkolonie, zoowel als in Transvaal en *Vrijstaat* te kwaad, zoodra men maar beproeft in de Kerk iets nieuws in te voeren, zooals bijv. Engelsche diensten, koorzangen, speciale diensten enz. En toch zijn die dingen in de meer Zuidelijke distrikten, waar geen gemeenten onzer Kerk zijn, al jaren lang in gebruik.”¹⁾

HOOFDSTUK XXII.

Overzicht van de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika.

Wij zullen nu den lezer een precies beeld trachten te geven van den omvang en de draagkracht der „Gereformeerde Kerk”, door de volgende aantekeningen, voorkomende in den Almanak van de Geref. Kerk in Zuid-Afrika, voor het jaar 1911 en volgende jaren. Daarbij voegen wij enkele bijzonderheden, die voor ons van belang zijn, over de Theologische School en de Zending. De nadere statistiek vindt de lezer, evenals die der andere Kerken, aan het slot van dit boek.

¹⁾ a. w. blz. 177 en 178.

De Theologische School werd gesticht 29 November 1869 te *Burgersdorp*. Twee docenten stelde men aan, die ook te zamen den dienst der gemeente *Burgersdorp* moesten waarnemen. Deze waren Ds. D. POSTMA Sr. en J. LION CACHET. In 1876, bij eene reorganisatie der Theol. School, werd Ds. D. POSTMA Sr. benoemd tot (éénigen) Professor in de Theologie en diende tot zijn dood in 1890. Zijn opvolger was Ds. J. LION CACHET, onder wien de School, Jan. 1905, werd overgeplaatst naar *Potchefstroom*, in Transvaal, waar 21 Sept. 1912 ook deze Professor plotseling werd weggenomen, na nog 's daags te voren het laatst college te hebben gehouden. Den 15 April 1911 was reeds Dr. J. D. DU TOIT naast hem als Professor opgetreden. In het begin van 1914 werd Dr. S. O. LOS als tweede Hoogleeraar in de Theologie tot zijn arbeid ingeleid. Voorts is Dr. F. POSTMA als Professor in de Letteren aan de Theol. School werkzaam, terwijl A. P. C. DUVENAGE, B. A., en J. KAMP mede daaraan verbonden zijn. Zoodat nu een drietal mannen met Academischen graad aan deze School verbonden zijn. Vroeger deden als „*Professoren*” in de Letteren de knapste theologische studenten of candidaten in de Theologie dienst of jongere Leeraren, die den graad van B. A. of M. A. hadden verkregen. Zoo vinden wij vijf verschillende POSTMA's vermeld, terwijl ook Ds. P. SNIJMAN en Ds. J. A. DU PLESSIS, telkens voor een tijdlang dienst deden. Doch in de Zuid-Afrikaansche Engelsche denkwêrld heeft iemand met den graad van B. A. of M. A. eene geweldige autoriteit, en de woorden *doctor* of *professor* bezitten een magische tooverkracht als het *nec plus ultra* van alle geleerdheid. Ds. CACHET was eerst christelijk onderwijzer, daarna zendeling, vervolgens Geref. predikant en eindelijk *professor theologicus*, dus in geen enkel opzicht een Academisch gevormd man, hoewel hij een goed theoloog, een vaardig spreker en uitnemend stylist was, — evenals zijn broeder, dien wij *onzen* CACHET willen noemen — een selfmade man.

De „*professoren*” in de letteren hadden allen hunne opleiding aan de Theol. School ontvangen. Geen van hen bezat de ontwikkeling van een docent in de letteren op onze Hollandsche gymnasia. De opleiding voorzag ternauwernood in de behoeften der Gereformeerde Kerk en kon in geen enkel opzicht de vergelijking met *Stellenbosch* doorstaan, met zijn vier *theologische professoren* en een voortreffelijk *gymnasium* met zes-jarigen cursus en zijne colleges; met een aantal docenten of professoren, die de voorloopige opleiding in handen hebben. Gelukkig is er verbetering waar te nemen wat het gehalte van het onderwijs betreft, zooals wij hierboven

vermelden, nu ook de Voorbereidende Klasse aan de Theologische School in handen is van vakmannen; alsmede door de oprichting in 1905 van het Gereformeerd Gymnasium en Normaalschool te *Steynsburg*, Kaapkolonie. Deze inrichting telde einde 1914 reeds 228 leerlingen, waarvan 35 voor onderwijzer werden opgeleid. Haar Normaalklassen worden door de Overheid gesubsidiëerd. De cursus loopt tot het Matriculatie-examen. Er zijn 9 onderwijzers aan deze inrichting werkzaam.

Behalve door de Voorbereidende School, aan de Theologische School verbonden, die 119 leerlingen telt, waarvan 61 boven Standaard V, en onderricht geeft tot het Junior Certificaat, doet de Kerk ook in andere gemeenten veel voor vrij Christelijk Onderwijs.

De volgende bijzonderheden, voorkomende in den Almanak van het jaar 1911, blz. 115—119, deelen wij hier mede:

DIENTEN.

In de gemeenten, waar predikanten zijn, wordt in den regel twee malen 's Zondags gepredikt, en in den namiddag (of 's avonds) gehandeld over een Zondags-afdeeling van den Heidelbergschen Catechismus, om zoodoende, elk jaar, den Heidelbergschen Catechismus in zijn geheel te behandelen.

In de vacante gemeenten zijn doorgaans op een Zondag in de maand, en gewoonlijk om de drie maanden, volle consulentsdiensten. In de meeste gemeenten onzer Kerk is ook alle 6 weken Kerkeradsvergadering, wanneer dan ook, bij die gelegenheid, een goede opkomst der gemeente verwacht wordt.

In gemeenten, die ver van het dorp wonen, houden de ouderlingen geregeld godsdienst in hunne respectieve wijken, bij afwisseling op de plaatsen, één- of meermalen in de maand, hetwelk eene zeer gezegende uitwerking heeft.

CATECHISATIES.

In de gemeenten, waar predikanten zijn, wordt geregeld elken Zondag tusschen de diensten Catechisatie gehouden. In de steden en dorpen, zooals *Pretoria*, *Johannesburg*, *Middelburg* (Kaapkolonie), *Burgersdorp* enz., waar een groot gedeelte der gemeente in de stad woont, is ook nog in de week eene catechisatie voor degenen, die later belijdenis des geloofs wenschen af te leggen. In de buitenwijken, die ver van het dorp zijn, wordt geregeld door den ouderling één- of tweemaal in de maand met de jeugd in die wijk gecatechiseerd.

De leerboeken in de catechisatie zijn Kort Begrip met teksten, BORSTIUS of Kindervragen en H. VISSCHER, Bijbelsche Geschiedenis.

GELDELIJKE BIJDAGEN.

Al de vereischte kerkelijke inkomsten worden verkregen door geregelde bijdragen der leden. In de meeste gemeenten wordt door den Kerkeraad, in overleg met de gemeente, bepaald wat jaarlijks door de leden in respectieve wijken moet opgebracht worden.

De Gereformeerde Kerk heeft zich altijd beslist tegen het houden van „Bazaars” voor kerkelijke doeleinden verklaard, beschouwende die ongeoorloofd en dat het de plicht van elk lidmaat is, om naar vermogen *vrijwillig* voor de Kerk des Heeren bij te dragen.

In sommige gemeenten verneemt men, dat sommige leden geheel *vrijwillig* zonder eenig besluit des Kerkerads, de *tienden* en sommigen de *twintigsten* van hunne opbrengsten voor Kerk en armen geven. Moge dit goede voorbeeld spoedig navolging vinden.

DEPUTATEN.

De Synode van 1910 heeft besloten om vervolgens niet meer een Algemeen Correspondent te benoemen, maar Deputaten voor de verschillende correspondenties en kerkelijke werkzaamheden, van Synode tot Synode, aan te wijzen.

Ook hebben de respectieve Algemeene Vergaderingen besloten, niet meer correspondenten te benoemen, maar Kerkeraden van de eene naar de andere Algemeene Vergadering aan te wijzen, die het werk, vroeger door den correspondent gedaan, zullen betrachten.

Onze kerk in den Oranje-Vrijstaat heeft echter nog haren correspondent: Ds. J. A. DU PLESSIS, B. A., *Reddersburg*, Oranje-Vrijstaat.

Aan het zendingverslag in den Almanak der Gereformeerde Kerk van 1911, ontleenen wij de volgende gedeelten (vgl. blz. 124—132).

DE ZENDING.

„De rechte behartiging van de zending en de uitvoering van het bevel van onzen Koning Christus in Mark. 16 : 15 : „Gaaf heen in de geheele wereld, predikt het Evangelie aan *alle* creaturen”, blijft nog altijd eene dierbare taak, die ook door de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika moet betracht worden.

De stichter der Kerk, wijlen vader D. POSTMA, en de andere Leeraren onzer Kerk, waren dan ook doordrongen van den ernst dezer zaak, en brachten de zaak der zending ter sprake op elke Algemeene- en Synodale Vergadering, vanaf het begin, alsook op de gewone Kerkeradsvergaderingen.

De redenen en *bezwaren tegen de zending*, gewoonlijk in Zuid-Afrika aangevoerd, werden dan ook dikwijls door sommige leden onzer Kerk ingebracht, namelijk :

a. De vreeze voor gelijkstelling.

b. De verheffing van den zwarte, door sommige vroegere Engelsche zendelingen.

c. De smarten en verliezen van goed en dierbaren, geleden in de vroegere Kaffer-oorlogen en zelfs nog in den jongsten oorlog met Engeland, veroorzaakt door de Kaffers.

Hoewel deze bezwaren, die beter door de bewoners van Zuid-Afrika kunnen verstaan worden dan door degenen, die in het buitenland wonen of pas alhier aankomen, ons aanwijzen om voorzichtig te werken, kunnen en mogen zij ons niet een oogenblik beletten het uitdrukkelijk bevel van Christus : „*Predikt het Evangelie aan ALLE creaturen*” uit te voeren.

Want wat het eerste bezwaar betreft, *de vreeze voor gelijkstelling*, kan die

niet komen, want het Woord Gods en de Sacramenten worden aan de gekleurden *afzonderlijk* bediend. Wat het tweede betreft, *verheffing van den zwarte*, is dit geen reden het bevel na te laten, want is de zending vroeger op verkeerde wijze betracht, dan is dit juist temeer reden om ze op *de rechte, DE GEREFORMEERDE wijze* te doen, daar juist de prediking der *zuivere Gereformeerde* leer den zwarte nederig maakt. Het derde bezwaar, het vreeselijk lijden in de vroegere Kaffer-oorlogen, mag geene verhindering zijn voor de verkondiging van dien dierbaren Christus, Die zelfs aan het kruishout voor Zijne grootste vijanden bad.

Hoewel de Gereformeerde Kerk zich met schuldbelijdenis moet verootmoedigen voor haren Koning Christus, voor haar verzuim in de zending in het verledene, zijn er toch feiten, waarop met dankbaarheid kan gewezen worden, dat er in verschillende plaatsen meerdere belangstelling in de Zending openbaar wordt.

I. DE ZENDING TE HUMPATA.

Jaren geleden werd te *Humpata* een zendingsarbeid begonnen onder het makke volk, dat met onze trekboeren uit de Transvaal getrokken is. Door onze Kerk in 't algemeen en de gemeente *Humpata* werd aldaar gearbeid, eene afzonderlijke gemeente uit de kleurlingen gesticht, waar Ds. P. BIEWENGA geruimen tijd met zegen arbeidde, die later naar onze blanke gemeente te Qué vertrok. Onze Kerk verheugde zich in het bestaan dier zendingsgemeente, door al onze gemeenten werd daartoe bijgedragen en deze gemeente werd beschouwd als eene geopende deur voor arbeid onder de blinde heidenen. Na het vertrek van Ds. BIEWENGA kon de arbeid echter niet naar wensch als vroeger worden voortgezet. Eenige tijd arbeidde broeder NANNINGS, als onderwijzer en oefenaar aldaar, doch die arbeid werd niet voortgezet. Zooals wij vernemen, heeft thans broeder H. GRAPHORN zich aldaar bereid verklaard, eene school voor het godsdienstonderwijs aldaar weer te beginnen. Op onze jongste Synode is de zendingszaak aldaar ernstig besproken, en aan eenige Kerkeraden het zendingswerk in 't algemeen, waaronder dan ook *Humpata* begrepen is, opgedragen.

Al schijnt er nu tegenspoed en schijnbare teleurstelling in de zending te *Humpata*, mogen wij toch hopen en vertrouwen, dat de Heere niet zal laten varen het werk, dat Zijne hand begon en dat de Kerkeraden, aan wien de Zending in 't algemeen opgedragen is, of onze Algemeene Vergadering der Kaapkolonie, onder wie *Humpata* sorteert, weder de zending aldaar mogen opvatten en onder 's Heeren zegen krachtig voortzetten. Laat ons, als leden, gedurig in onze gebeden aan de zending aldaar gedenken en die krachtig ook met daden steunen, opdat het dierbaar Evangelie van Christus ook tot de blinde Heidenen moge gebracht worden!"

II. DE ZENDING TE VENTERSTAD (KAAPKOLONIE).

„De zendings-gemeente alhier wordt bearbeid door haren oefenaar FRANS KRUGER, die, hoewel blind, met veel zegen 15 jaren lang heeft gearbeid door godsdienst te houden 's Zondags voor de gekleurden en in de week onderwijs te geven. De gemeente staat onder toezicht van den plaatselijken Kerkeraad,

zij heeft ook haar eigen Kerkeraad, bestaande uit twee ouderlingen en drie diakenen.

De Gemeente telt nu 43 lidmaten, zielental 60, totaal 103. Sedert haar vijftien-jarig bestaan zijn 24 aangenomen en 40 kinderen gedoopt, waaronder ook bejaarden zijn.

De Kerkeraad der Gemeente komt alle drie maanden samen met hun oefenaar, om *censura morum* te oefenen en de geestelijke belangen der Gemeente te behartigen, en, indien noodig, wordt er ook intusschen Kerkeraadsvergadering gehouden.

De Sacramenten worden alle drie maanden door den plaatselijken Leeraar Ds. SNIJMAN bediend. De Godsdienst wordt iederen Zondag geregeld waargenomen, en 's middags wordt er over den Catechismus gepreekt, die door de Gemeente tamelijk goed verstaan wordt, zij zijn zeer opgenomen ermee. Zij spreken met nadruk over het verlossingswerk, en onder andere over de kenmerken van de ware Kerk en inwendige bekeering."

III. DE ZENDINGSARBEID VAN DEN KERKERAAD VAN PRETORIA.

„Bij den Kerkeraad van *Pretoria* bestond al lang eene begeerte voor zendingsarbeid, en gedurig werd de vraag door dien Kerkeraad gesteld: wat kan er gedaan worden? Eindelijk beschikte de Heere een man, broeder P. BOS, die, evenals broeder FRANS KRUGER, een krachtig middel in Gods hand was tot bevordering der zending. Deze broeder bracht de zaak onder de aandacht van den Kerkeraad en kreeg in 1903 verlof om in die Gemeente daarvoor te collecteeren, hetwelk hij met volharding en veel opoffering deed, totdat hij eene aanzienlijke som had.

De Kerkeraad en die broeder gevoelden echter, dat het niet bij collecteeren kon blijven, maar dat men aan het werk moest gaan. De Kerkeraad benoemde een zendingscommissie uit zijn midden, om met dien broeder uit te zien naar een of meer arbeidsvelden. Dit gelukte de broeders onder 's Heeren zegen. Natuurlijk dat op een of andere plaats wel teleurstelling was, maar toch werden er eenige plaatsen gevonden, waar kon gearbeid worden. De Kerkeraad benoemde toen broeder P. BOS, om op die plaatsen in het district *Pretoria* godsdienstoefening te houden. Met merkbaren zegen is toen door broeder P. BOS geregeld godsdienstoefening gehouden op de plaatsen *Middelbult*, *Eloffsdal* en *Villeria*, in het district van Pretoria en elders."

„Uit bovenstaande blijkt, dat broeder BOS reeds op verscheidene plaatsen met zegen arbeidde, doch altijd was het de begeerte van zijn hart, om eenmaal uitgestooten te worden, als Bedienaar des Woords onder de Heidenen, en die begeerte gaf de Heere hem op Zijn tijd. Hij deed aanzoek bij onze Algemeene Vergadering van Transvaal, om als zoodanig toegelaten te worden, met het gevolg, dat eene commissie van die vergadering, na behoorlijk onderzoek, dien broeder toeliet op Art. 8 onzer Dordtsche Kerkorde, op buitengewone gaven, met algemeene stemmen en groote vreugde, in Juli l.l. Onze Kerkeraad van *Pretoria* beriep broeder P. BOS als missionair (zendeling) Leeraar voor de Heidenen, welke beroeping Z.Eerw. aannam, en op Zondagmiddag 20 November l.l. werd Z.Eerw. plechtig bevestigd in onze kerk te *Pretoria*, en hield 's avonds zijne intreerede. Het was eene plechtige en dierbare gelegenheid, toen de *eerste zendeling-leeraar der Gereformeerde Kerk*

bevestigd werd, om uitgezonden te worden om den Christus onder de Heidenen te verkondigen. Dr. LOS, als Voorzitter van den Kerkeraad van *Pretoria*, hield eene boeiende bevestigingsrede, naar aanleiding van Hand. 13 : 2—4, waarin ook de woorden zijn : „Zondert Mij af beiden Barnabas en Saulus, tot het werk waartoe Ik hen geroepen heb” enz. Aan de handoplegging namen deel Di. L. P. VORSTER, H. J. R. DU PLESSIS en M. POSTMA; en er was eene groote opkomst van de gemeente *Pretoria*, daar het juist was voor de zes-wekelijksche Kerkeradsvergadering en aflegging van de belijdenis des geloofs. In den avond hield Ds. P. BOS zijne intreerede naar aanleiding van Joh. 3 : 30 : „*Hij moet wassen, maar ik moet minder worden*”, eene rede die getuigde van Z.Eerw's ernst voor de zaak der zending, als ook innige en vurige begeerte om den Christus onder de Heidenen te verkondigen, en waarin hij ook gedurig vroeg om de voorbede der Kerk.”

IV. DE ZENDINGSARBEID VAN DEN KERKERAAD VAN PIETERSBURG.

In dit district is een begin, maar een goed begin voor de zending. Er was in dit district reeds 2 jaren voorbereidend gearbeid onder de naturellen, door een broeder onzer gemeente CHRISTIAAN CLOETE. Onze Kerkeraad van *Pietersburg*, ziende de geopende deur, benoemde gelijk andere onzer Kerkeraden eene Zendingcommissie uit zijn midden, om meer bijzonder het zendingwerk in die gemeente te behartigen. Door deze commissie werd Ds. P. BOS uitgenoodigd, nog voor zijne bevestiging, om eene reis in het district van *Pietersburg* of *Zoutpansberg* te doen, ten einde te zien waar er kon begonnen worden met de zending. Broeder P. BOS geeft ons de volgende mededeelingen van zijne reis en bevindingen.

De leden onzer Pieterburgsche gemeente ontvingen broeder P. BOS en broeder C. CLOETE met open armen, en waren verblijd dat er onder de Kaffers te *Zoutpansberg* zou gearbeid worden. Zij kwamen bij een Kafferstad, gevestigd op eene plaats genaamd *Duitschland*, in dat district. De kapitein heeft ongeveer 600 onderdanen. Aldaar is nog nooit door een Zendeling gearbeid. De kapitein en zijn volk zijn zeer begeerig met den weg der zaligheid bekend gemaakt te worden, en de kapitein verklaarde, dat hij zeer dankbaar zal zijn, wanneer er voor goed en geregeld in zijn stad door Ds. BOS wordt gewerkt. Verder zijn er nog twee Kaffersteden en ook alle nog onbearbeide Kaffers, die begeerig zijn naar de verkondiging van Gods Woord. In *Klein Spelonken*, in dat distrikt, alwaar broeder CLOETE woont, zijn twee Kafferkapiteins, die ook verlangen, dat zij met hun volk, met den weg der zaligheid worden bekend gemaakt. Broeder BOS schrijft verder, dat de velden wit zijn om te oogsten.

Broeder CLOETE is voorloopig aangesteld, om aldaar te arbeiden en zal in het vervolg Ds. BOS als tolk en anderszins helpen.

De zending-commissie is bezig te onderzoeken bij de Regeering, of er een geschikte occupatieplaats kon verkregen worden in het *Zoutpansberg*-distrikt om er een zendingstation op te richten.

Uit bovenstaande mededeelingen blijkt het, dat de Heere vele geopende deuren voor de zending in dat district gegeven heeft en ook alreede den arbeider geschikt. Moge Ds. P. BOS spoedig aldaar den arbeid beginnen. Nog moet gemeld worden :

V. HET BEGIN VAN ARBEID VOOR DE ZENDING DOOR DEN KERKERAAD VAN JOHANNESBURG.

Ook in die gemeente werkte de Heere middellijk, want een jonge broeder der gemeente, PIETER COETSEE, deed aanzoek bij den Kerkeraad van *Johannesburg* om ondersteuning, om te gaan studeeren te Potchefstroom voor zending, en verklaarde zijne begeerte om eenmaal Gods Woord aan de Heidenen te verkondigen. Nadat de Kerkeraad eenigen tijd van dien broeder kennis genomen had, besloot hij aan zijn verzoek te voldoen, en de gemeente te vragen, door middel van geregelde maandelijksche bijdragen, dien broeder te steunen in zijn heerlijk voornemen. Wij hopen, dat die broeder, in Januari 1911 naar onze Theologische School te Potchefstroom zal gaan, om aldoor opgeleid te worden."

Wij hebben deze excepten zoo uitvoerig mogelijk medegedeeld.

Als de „grootte gebeurtenis van 1914" is in den Almanak voor het volgende jaar nog vermeld: de vereeniging met de Gereform. gemeenten onder het kruis. Hierdoor is het aantal gemeenten met 9 vermeerderd, die samen echter slechts ruim 3000 zielen tellen.

We eindigen deze hoofdstukken over de „Gereformeerde Kerk" met den wensch, dat onze vrienden, voor wie wij overigens als *Gereformeerden* een warm hart hebben, het door ons bijeengebrachte onpartijdig en biddend zullen overwegen. *De Afscheiding in Zuid-Afrika*, dit toonden wij met de stukken aan, heeft noch in de gezangenkwesie noch in de leer onzer Kerk, ook maar de geringste aanleiding gevonden. Ds. POSTMA heeft het liberalisme van Ds. VAN DER HOFF, die zich van ons afscheidde, ons aangerekend en diens gezangendwang eveneens. Onze Kerk heeft steeds de belijdenis hooggehouden en doet dat nog. De politieke redenen tot afscheiding: *ontwijken der Engelschen*, bestaan ook niet meer, daar God de Heere het zoo beschikte, door de zonden des volks daartoe genoodzaakt, dat men van alle kanten onder de Engelschen zit. Och, dat alle Gereformeerden biddend de volgende woorden van Ds. P. C. SNIJMAN („*Gedenkboek*": „*Onze gevaren*", blz. 188), overdachten:

VI. „Dit geeft op zijn beurt de konklusie, dat de *Kerk van de Scheiding* alleen 'n tijdelijk karakter moet dragen, zoodat, in 't geval dat, wat onze vaderen *niet wilden* in de Kerk, waarvan zij uitgegaan waren, eens wegviel, wij eigenlijk zouden uitgediend hebben, en er dan van geen vereeniging, maar van bloote aansluiting onzerzijds sprake zou kunnen zijn."

HOOFDSTUK XXIII.

Ds. Van der Hoff en de definitieve afscheiding zijner „Hervormde Kerk” van de Kaapsche Synode.

Wij herinneren ons de vergadering, gehouden te *Potchefstroom* van 26—30 April 1859. Art. 4c der genomen besluiten bevatte ook deze clause: „*zullende niemand in de Nederduitsch Gereformeerde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek beroepbaar zijn, tenzij hij door de Kaapsche Synode zal gelegitimeerd zijn.*”

En Art. 5 is eveneens hoogst belangrijk:

5. „*Daar het de algemeene wensch blijkt te zijn, zoowel dezer vergadering als van de Regeering des lands en het algemeen, om kerkelijk vereenigd te zijn met de Kaapsche Synode, zoo besluit de vergadering, als een voorbereidende maatregel, eene Commissie te benoemen, die, met het oog op de verschillende belangen, een beredeneerd rapport zal voorleggen aan de Algemeene Kerkvergadering, te houden op den 12den September aanstaande te Pretoria.*”

Tot leden dier Commissie worden benoemd: de predikant VAN DER HOFF en de broeders ouderlingen P. GELDENHUIS, L. PRETORIUS, F. SCHUTTE, A. GROBLER, en, met het oog op de verhouding der Nederduitsch Herv. Kerk, in deze Republiek, tot de Regeering des lands, tot de Republiek *Lijdenburg*, en tot den Transgariepschen Ring, zijn aan deze Commissie toegevoegd: de WelEdelGestrenge Heer B. PROES, Staats-Procureur, en de WelEerw. Heeren VAN HEYNINGEN en LOUW, met volmacht om haar getal te vermeerderen, alsmede om plaatsvervangers tot hare vergadering toe te laten.”

Mooier kon het niet.

Tot ons leedwezen beziten wij nog niet de officiële stukken, die noodig zouden zijn tot recht begrip van het verloop dezer zaak, als daar zijn, de Notulen der vergaderingen, sub 5 omschreven en andere meer.

Toch kunnen wij iets mededeelen:

1. dat de Heer J. F. VAN OORDT, in zijne levensbeschrijving van *Paul Kruger*, blz. 97, uitdrukkelijk verzekert, dat Ds. VAN DER HOFF, toen hij

de sterke Krugerpartij zag opkomen, spoedig inzag, dat men de zaken bij minnelijke schikking moest beslechten." Later zegt de schrijver, na te hebben medegedeeld, dat de scheiding een *fait accompli* werd: „*De partij der Hervormde Kerk trachtte toen een toenadering te bewerken tusschen haar en de Kaapsche Synode.*”

2. De volkomen vertrouwbare en uiterst voorzichtige THEAL vermeldt in zijn „*History of S.-Africa*”, Vol. V, pag. 129, het navolgende:

„*On the 13th of September 1859 the general assembly of the state church came together at Pretoria, and unanimously resolved, to unite with the Cape Synod. Since 1862 however, owing to a decision of the supreme court of the Cape Colony, no clergymen or elders from territories beyond the colonial boundary, could have seats in the colonial Synod.*”

Dat de gebeurtenissen van 1862, in de Kaapsche Synode, evenwel iets zouden te maken hebben, met het ten uitvoer leggen van bovengenoemd besluit van 13 Sept. 1859, meenen wij te moeten betwijfelen. Er zijn althans andere dingen aan voorafgegaan.

In den beginne was de verhouding zóó goed, dat de predikanten W. SMITS en J. BEGEMANN door de Kaapsche Synode werden gelegitimeerd.

Volgens „*Elpis*”, van 1861, werd het vraagstuk der houding, tusschen de Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek en de Kerk in de Kolonie door de Kaapsche Synode opgedragen aan den Ring Transgariëp, ter fine van rapport aan de Synodale Commissie, welke Commissie het weder gelast is, in deze zaak te handelen naar bevind van zaken. In 1861 had de Synodale Commissie nog geen voldoende verslag, van den Transgariëpschen Ring, ontvangen en deze Ring zou nog slechts eenmaal vergaderen voor de bijeenkomst der Synode in 1862. Daargelaten nu het feit, dat in die dagen de communicatie tusschen het eene deel van Zuid-Afrika en het andere uiterst langzaam ging, schijnt er alleszins reden te zijn tot de hypothese, dat men in de kringen der Nederduitsche Gereformeerde Kerken aan *de Kaap*, zoowel als in den Ring Transgariëp eenigermate huiverig was Ds. VAN DER HOFF c.s. als wettige Leeraren te erkennen. Had men bij Ds. VAN DER HOFF misschien weer niet te doen met eene politieke manoeuvre? Zij, die de zaak niet vertrouwden, zijn door de feiten gerechtvaardigd.

Ds. VAN DER HOFF had, in alle van hem uitgaande officieele stukken, steeds den naam Nederduitsche Gereformeerde Kerk toegepast ook op zijne Kerk, om de menschen in den waan te brengen, dat hij recht bezat op dien naam. Tot zelfs bij de Concept-Kerkwetten, in de Staats-Courant der

Zuid-Afrikaansche Republiek van 1858, No. 31, gepubliceerd, begint de *Bekendmaking* aldus: „*Aan de Nederduitsch Gereformeerde Gemeenten in de Zuid-Afrikaansche Republiek* (gedateerd 28 Mei 1858). Dan volgt, met groote zwarte letters, het opschrift: „Kerkelijke Wetten (en) Reglementen voor de Nederduitsch-Gereformeerde Gemeenten in de Zuid-Afrikaansche Republiek.”

Art. 1. „Tot de *Nederduitsche Gereformeerde Kerk* alhier behooren allen, die op belijdenis des geloofs tot ledematen zijn aangenomen; dezulken, die in de *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* gedoopt zijn, en degenen, die in andere landen, als tot de Gereformeerde Kerk behorende, erkend, zich hier te lande nederzetten; mits door behoorlijke bewijzen van hunnen doop of lidmaatschap buiten 's lands hebbende doen blijken.

Art. 2. Deze allen blijven tot de *Nederduitsch Gereformeerde Kerk* behooren” enz.

En wat geschiedde met dien eerwaardigen naam?

DS. VAN WARMELOO deelt het ons mede, in zijn boekje: „*Herinnering aan Ds. DIRK VAN DER HOFF (Potchefstroom, 1881)* :

„Toen men bezig was om eene Grondwet op te stellen, ten behoeve van de Zuid-Afrikaansche Republiek, gaf de Overheid last, om zooveel mogelijk het gebruik van vreemde, van bastaardwoorden te vermijden en zich van zuiver Hollandsche uitdrukkingen te bedienen. Toen de vervaardiger nu de artikelen van Kerk en Staat behandelde, waarbij bepaald moest worden, wat de naam van de Staatskerk zijn zou, gebruikte hij het zuiver Hollandsche woord: „Nederduitsch Hervormde”, zooals ook op het titelblad van onze Bijbels en Psalm- en Gezangboeken staat [sic!]. De Volksraad bekrachtigde dien naam. Na verloop van eenigen tijd waren de predikanten VAN DER HOFF en SMITS bezig, om eene wet op te stellen voor het bestuur der kerk, en, in overeenstemming met de Grondwet, hielden zij zich aan de benaming: „Nederduitsch Hervormd”.

Een listig stukje, waartoe alleen maar een man als Ds. VAN DER HOFF in staat was. Doch dat hij heel wat durfde, is ons herhaaldelijk gebleken. Intusschen weten wij nu, dat, gelijk de pretenties der Roomsche Katholieke Kerk berusten op de pseudo-Isidorische decretalen en nog het een en ander, de pretenties van de Hervormde Kerk berusten op de pseudo-Van der Hoffiaansche Kerk- en Staatswetten!

In den *Oranje-Vrijstaat* was, met de Grondwet, eene dergelijke correctie beproefd, gelijk wij boven zagen, maar dáár heeft onze Kerk gewaakt voor haren zinrijken naam, zoodat, op haar verzoek, de grondwet in overeenstemming bleef met de kerkwet. Hier echter bracht Ds. VAN DER HOFF

met een zijner collega's listiglijk den naam der Kerk in overeenstemming met de grondwet, die, natuurlijk in 't geheim, op zijn aandringen, voor de zinsnede: „de Nederduitsch Gereformeerde Kerk zal de kerk van den Staat zijn”, in de plaats kreeg: „de Nederduitsche *Hervormde* Kerk zal de kerk zijn van den Staat”. Sedert dien tijd dateert de naam „*Hervormde Kerk*”.

En de kerk-zelf trad nu ook spoedig in het leven. Eerst gezorgd dat de naam veranderd werd, in overeenstemming met de grondwet, en *dat al de voordeelen, aan de Staatskerk beloofd, bij uitsluiting aan de Hervormde Kerk in den schoot zouden vallen. En dan een tweede stap: de definitieve Afscheiding van de Kaapsche Synode!*

In het slotnummer van „*Elpis*”, jaargang 1861, komt onder *Kerknieuws* de volgende mededeeling voor onder het hoofd *Transvaal*:

„De Algemeene Kerkvergadering, gehouden te *Pretoria*, in September, heeft onder anderen besloten: „Dat men zich niet onder de Kaapsche Synode zal begeven, maar wel in broederlijke eendragt met dezelve wil leven, doch zich niet aan haar gezag onderwerpt.”

„Eene Commissie is er benoemd tot herziening van de kerkelijke wetten. Deze Commissie is samengesteld uit de drie predikanten en een gelijk getal ouderlingen.”

Op blz. 383 en 384 van genoemd tijdschrift, vinden wij, onder de rubriek *Correspondentie*, dan ook hetgeen hier volgt:

De volgende missive uit *Transvaal* is door den Actuaris Synodi ontvangen:

*Aan de HoogEerwaarde Synode der Nederduitsch
Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika!*

HoogEerwaarde Heeren!

„De Algemeene Kerkvergadering der Nederduitsch Hervormde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek, benoorden *Vaalrivier*, geeft bij dezen aan UHoogEerw. kennis, van het besluit, genomen in hare vergadering, den 3den September 1861.

Dit besluit houdt in, dat de Nederduitsch Hervormde Kerk in deze Republiek haar eigen bestuur hebben zal.

Het is de wensch der Algemeene Kerkvergadering, om voortdurend in eene zusterlijke betrekking te blijven tot uwe Synode en alle andere Gereformeerde Kerken, waar te lande ook.

Met dit doel wordt deze kennisgeving aan UHoogEerw. gerigt, met verzoek, om door U als zustergemeente te worden erkend, teneinde op UHoogEerw. voorlichting en inlichting te mogen rekenen.

Eene Commissie uit de Algemeene Kerkvergadering, bestaande uit de predikanten VAN DER HOFF, BEGEMANN en SMITS, elk met één harer ouder-

lingen, is benoemd om de bestaande Kerkwet te herzien, en die herziene wet bij de eerstvolgende Algemeene Kerkvergadering, aan haar voor te leggen. Van die wetten hoopt de Algemeene Kerkvergadering U een exemplaar toe te zenden.

De Almagtige God en Vader van onzen Heere Jezus Christus zij UHoog-Eerw. met den bijstand en zegen des Heiligen Geestes nabij.

Uwe medebroeders en dienaren in den Heer,

A. J. BEGEMAN, *Praeses, V. D. M. van Pretoria.*

G. W. SMITS, *Scriba, V. D. M. van Rustenburg.*

D. VAN DER HOFF, *V. D. M. van Potchefstroom.*

11 Ouderlingen en 13 Diakenen, die deze vergadering hebben bijgewoond, onderteekenen dit stuk, als bewijs van instemming."

De officieele losmaking der „Hervormde Kerk" van de Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, moet derhalve worden gesteld op 3 September 1861, den datum van bovengenoemde vergadering, toen zij verklaarde haar eigen bestuur te willen hebben; maar als *officieele* kerk kon zij pas geacht worden te bestaan van het tijdstip, dat hare Wetten en Bepalingen door haar definitief waren bekrachtigd en zij het *placet* der Regeering ontvangen had. Doch al duurde het régime der Hervormden wat korter dan zij 't gemeenlijk voorstellen, te ontkennen valt het niet, voor wie met de feiten bekend is, dat de roekeloze en hoogst laakbare scheurmakerij dezer menschen, bij vernieuwing de eenheid van Kerk en Staat in de waagschaal stelde. Aan het afgrijselijk tijdvak van burgeroorlog, waarin de Hervormde Kerk ontstond, zijn eenige hoofdstukken van KRUGER's levensbeschrijving gewijd, en wie ze uit het geciteerde werk van VAN OORDT leest (XIV v.v.) moet wel overtuigd worden, hoe politieke verdeeldheden en kerkelijke twisten, den zonen van 't zelfde huis onberekenbare schade hebben toegebracht.

HOOFDSTUK XXIV.

Kijkjes achter de schermen der Ned. Herv. Kerk.

Enkele kijkjes achter de schermen der Herv. Kerk vervullen ons met diep medelijden. In „*Elpis*" jaargang 1861, blz. 318 en 319, treffen wij een

artikel aan onder den titel: „*De kerkelijke toestand in de Z.-A. Republiek*” waaraan wij het volgende ontleenen :

„Eenige weken geleden had er weder een treurig tooneel plaats te *Potchefstroom*, in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Volgens de ontvangen berichten, werd op een Zondagmorgen, nog vóór den gewonen diensttijd, de vrouw van den Heer VAN DER HOFF, predikant te *Potchefstroom*, zóódanig door hem mishandeld, dat zij naar hare bureu de wijk moest nemen. De ongelukkige man schijnt toen reeds onder den invloed van sterken drank te zijn geweest. Onze pen weigert al het gebeurde op dien dag terneder te schrijven. Genoeg, eene kerkelijke Commissie heeft over deze zaak gezeten, en de zaak is met een vermaning en belofte van beterschap afgeloopen. Dit heeft zulk eene verontwaardiging verwekt, onder het volk, dat er toen weder besloten is, deze zaak opnieuw te behandelen, op de Algemeene Kerkvergadering te *Pretoria*, in September eerstkomende. De oproeping is geschied door de WelEerw. Heeren BEGEMANN, predikant te *Pretoria*, en SMITS, te *Rustenburg*, terwijl de Heer VAN DER HOFF, dien men den kansel te *Potchefstroom* niet wilde laten beklimmen, eene bezoekreize door de Republiek heeft ondernomen, alsof er niets gebeurd ware.

Wij maken hiervan gewag met gewaarwordingen van weemoed en smart. Moest dit geschieden, terwijl het land staatkundig in de grootste verwarring verkeerde, en het de roeping der Kerk was, de gemoederen te stemmen en op te leiden tot een beter koninkrijk, dan alle aardsche dynastieën? Moest men, bij al hetgeen er betreurenswaardig reeds is geschied, ook nog dit schandtooneel, en wel in zulk een tijd, beleven? Waarlijk, de inwoners van de Zuid-Afrikaansche Republiek zijn diep te beklagen en hun toestand roept onze hulp en onze gebeden in.

Wanneer toch zal onze Synode afdoende maatregelen nemen in deze zaak? De Synodale Commissie toch vergadert niet meer. Wij ontveinzen ons de eigenaardige moeilijkheden en belemmeringen in deze zaak niet, doch waar zijn voor onze Transvaalsche medebroeders de bewijzen, dat wij ons hunner en hunnen betreurenswaardigen toestand aantrekken? *Mag men het dan maar stiltzweigend aanzien, dat de geheele Kerk aldaar, die zulk eene gewigtige roeping heeft in de jeugdige Republiek, jarenlang aan de willekeur van éénen man is overgegeven, terwijl velen, die niet tegen list of geweld zijn opgewassen, daaraan worden opgeofferd? Nu wordt er een stem gehoord. Mogt de dag der verlossing van het drukkend juk zijn aangebroken!*

Wij verwonderen ons over het gedrag van de meerderheid der Commissie te *Potchefstroom*, en wij hopen, dat de Algemeene Vergadering te *Pretoria*, in September aanstaande, op wie de oogen der Kerk zijn gerigt, niet beneden hare roeping en waardigheid handelen zal, al is het dat de Heer VAN DER HOFF, op de groote reis, die hij nu ondernomen heeft, niet in gebreke blijven zal, om de gemoederen voor te bereiden en ten zijnen gunste te stemmen.”

Wij geven dit artikel zonder verder commentaar. Dat de Heer VAN DER HOFF, ook in later tijd, door dronkenschap vaak niet in staat was, zijn heilig dienstwerk te verrichten, is ons door verschillende ooggetuigen ver-

zeker. Dit is zeker: er gebeuren in die kleine, vrije Kerken soms eigenaardig vrije dingen. Maar, *ofschoon de Heer VAN DER HOFF met eigen hand zijn Kerk afbrak en zelf de grootste vijand bleek te wezen van den door hem begonnen arbeid*, schorsen of afzetten kon men hem nooit, omdat hij de stichter was der Kerk; de oudste Leeraar, die de anderen had laten uitkomen; de voorzitter of althans de feitelijke leider van alle vergaderingen, en hij dus, stel dat zijne twee of drie collega's hem ter verantwoording riepen, alle troeven in zijne hand hield en steeds de mijn kon laten springen in de richting zijner aanklagers. *Er behoorde heel wat toe om te breken met een man, aan wien men met handen en voeten was vastgeketend*. Hoe de Heer VAN DER HOFF er in slaagde, de gemoederen weer ten zijnen gunste te stemmen, en hoog-ernstige bezwaren tegen hem op een gegeven oogenblik *zu beseitigen* — blijkt uit het navolgende.

Te *Ladysmith (Natal)* werd, 17 en October 1861, eene Christelijke Conferentie gehouden, ¹⁾ de eerste samenkomst van dien aard in den Transgariepschen Ring. Voorzitter dier Conferentie was, de bij ons allen zoo zeer bekende en geliefde Ds. P. HUET, toen ter tijd predikant te *Pietermaritzburg*, en het verslag is ook in zijn pittigen en levendigen stijl geschreven. Verder waren aanwezig: de Leeraren Ds. CACHET, toen te *Ladysmith*; Ds. BICCARD, toen te *Greytown*, Ds. LOUW was door ernstige krankheid belet te komen. Van Ds. ROUX en VAN HEYNINGEN was geen bericht ingekomen. Ds. VAN BROEKHUIZEN had, door de volle rivieren, halverwege moeten terugkeeren. Later komen wij nog op deze Conferentie, in een ander verband, terug. Hier willen wij slechts mededeelen, *dat, in de Tweede Zitting, een brief werd voorgelezen uit Potchefstroom, behelzende een verzoek van 150 lidmaten der Ned. Herv. Kerk aldaar, die zich van Ds. VAN DER HOFF met weerzin afwendden en verzochten, dat de Conferentie hun mogt behulpzaam zijn in het verkrijgen van een godvruchtigen Leeraar*.

In de vierde en laatste zitting werd dit schrijven behandeld, gedateerd: *Potchefstroom*, 26 September 1861, en ondertekend door H. C. W. VERMAAS Sr. en J. A. LOMBAARD Jr. mede namens 150 anderen. In dat schrijven komen o.m. de volgende zinsneden voor:

„Wij ondergeteekenden, die thans herderloos zijn, nemen deze gelegenheid waar, UwEerw. smeekende te verzoeken, ons te willen voorzien met eenen

¹⁾ Zie: Verslag van de verrigtingen bij de Christelijke Conferentie, gehouden te *Ladysmith (Natal)*, 17 en 18 October 1861.

Godvreezenden Leeraar, overeenkomstig ons geloof en de wetten van onze Moederkerk. De *oorzaak* van deze onze smeeeking zal UEerw. genoeg bekend zijn, waarvan de circuleerende nieuwsbladen genoeg gewag hebben gemaakt, over het gedrag van den Eerw. Ds. VAN DER HOFF, zoo achten wij het hier niet noodig, zulks breedvoeriger aan te halen. Wij hebben onsterfelijke zielen en zijn lidmaten van onze *Gereformeerde* Kerk, waarvan eenigen onzer alreeds eene halve eeuw gespaard zijn, en vinden ons nedergeslagen, om verwijderd en geheel herderloos te zijn. *Wij ondergeteekenden, zullen uit onze beurs een voldoende salaris aan den Leeraar betalen en met een behoorlijke woning voorzien, geheel onafhankelijk van dit Gouvernement . . . .*"

Wij nemen nu uit het Verslag over, de discussie waartoe dit epistel aanleiding gaf.

„Ds. HUET zegt, dat het hem vreemd voorkwam, dat zulk een verzoek aan de Conferentie werd gericht. Hoe kwam zij op zulk eene gedachte? Hij wist geen andere reden te vinden, dan deze, dat de Conferentie te *Worcester* zich het lot van de herderlooze gemeenten had aangetrokken, en middelen had beraamd, om in hare behoefte te voorzien. Het spreekt evenwel van-zelve, dat de Conferentie magt noch regt heeft aan dit verzoek te voldoen. En de vraag ontstaat, of wij als eene Conferentie ons met deze zaak hebben in te laten. Naar mijne gedachte moeten wij ons wachten van eenigen voorbarigen stap. Aan de andere zijde als eene vergadering van christenen, bijeengekomen om de belangen van de zaak onzes Heeren ter harte te nemen, kunnen wij niet anders dan deelnemen in hunnen toestand, en, zooverre zulks in ons bereik ligt, met raad en daad dienen.

Broeder C. DE VILLIERS deelt aan de vergadering mede, dat hij onlangs van Potchefstroom komt, en aldaar een droevigen staat van zaken heeft gezien. Een deel van de gemeente bezoekt de kerk van Ds. VAN DER HOFF. Een ander deel bezoekt ze niet, en zegt, met tranen in de oogen, dat zij het niet kunnen. Daaronder zijn er, die zich reeds lang onder zijn gehoor niet begeven, omdat hij zich aan de Synode heeft onttrokken. Anderen, omdat hij zich voortdurend met de politieke zaken inlaat. Maar, na het laatst voorgvallene vooral, veroorlooft hun geweten hen niet, zich onder zijn prediking te begeven. Twee weken heeft hij zich onthouden van te prediken. Maar eene andere partij heeft hem weder op den predikstoel toegelaten. Ik heb sommigen van de onderteekenaren gesproken en heb hun den raad gegeven, om twee afgevaardigden naar de Ringsvergadering te zenden. Er bestaat eene groote geestelijke behoefte onder die menschen, des te meer daar, naar het schijnt, eene godsdienstige opgewektheid onder hen heerschende is. Het is dus hoogst noodzakelijk, dat zij ten spoedigste bezocht worden en een Leeraar tot hen worde afgezonden.

Ouderling G. NAUDÉ stelt voor, dat men verzoekers verwijze naar de Synodale Commissie, waarop evenwel door eenen ander geantwoord wordt, dat dit de beste weg zoude wezen, om de zaak op de lange baan te schuiven.

Broeder C. DE VILLIERS stelt voor, om eenen der aanwezige Leeraars uit te noodigen om derwaarts te gaan.

Ds. CACHET verklaart zijne bereidwilligheid en stelt voor, dat Ds. HUET voorga.

Ds. HUET verklaart zich insgelijks bereid, doch acht het raadzamer dat, in zulke netelige omstandigheden, Leeraren gingen die, door gevorderde jaren en meer ondervinding, beter in staat zouden zijn, om verzoekers met goeden raad en hulp te dienen dan een der aanwezige predikanten, tegen sommigen van wie althans vooringenomenheden en vooroordeelen bestonden.

Dit gevoelen werd door de vergadering beaamt.

Eerw. RUYTENBEEK denkt, dat er geene waarschijnlijkheid is, dat een predikant, onder de bestaande omstandigheden, tot hen gaan zal. Hij meent, dat zij den open weg moeten inslaan, van zich eerst af te scheiden en zich dan tot de Synode te wenden, teneinde als een harer gemeenten erkend te worden, in welk geval het haar vrij zal staan, eenig beroep uit te brengen.

Ds. HUET is van gevoelen, dat wij niet genoegzaam met de omstandigheden bekend zijn, en het, om die reden, onraadzaam is, zulk eenen uitersten maatregel aan te raden. Hij stelt voor, om eenen brief van broederlijke deelneming te schrijven aan de onderteekenaars, en tegelijkertijd eene uitnoodiging te rigten tot predikanten van jaren en van invloed onzer Kerk, om hen te bezoeken, en, naar bevind van zaken, met raad en daad te dienen.

Ds. CACHET secondeert het voorstel, hetwelk met algemeene stemmen wordt aangenomen."

De brief, aan de Heeren VERMAAS en LOMBAARD c.s. door Ds. HUET, namens de Conferentie te *Ladysmith* geconcipeerd, d.d. *Pietermaritzburg*, 26 November 1861, is geheel in den geest der gehouden discussies. Wij nemen er alleen het slot uit over.

„Overigens kunnen wij U niet ontveinzen, hoeveel leed ons de berigten uit uwe landstreken veroorzaken. Het voorgevallene met den Predikant van *Potchefstroom*, de zaak van den Heer WIJERS, *de afscheiding van de Kaapsche Synode, onder welke opzigt dergelijke ongeregelheden niet ongehinderd kunnen plaats hebben*; de gedurige kerkelijke en politieke oneenigheden, zeker dit alles is meer dan voldoende om ons hart met leedwezen te vervullen, en om ook U tot diepe verootmoediging voor Gods aangezicht te roepen. Moge de God des vredes Zijnen Heiligen Geest over uwe gewesten uitstorten, gelijk die over andere gemeenten in zoo ruime mate is gekomen.

Vandaar en vandaar alleen wachten wij de redding en de vernieuwing."

Nu volgt, *in de bijlagen*, een warm pleidooi aan de Predikanten der Nederduitsche Gereformeerde Kerk, den wensch uitsprekend, dat, een of twee van de invloedrijkste en meer in jaren gevorderde Leeraren, zich de reis en de moeite zouden willen getroosten, om petitionisten te bezoeken, teneinde meer van nabij den staat van zaken te leeren kennen, en hen, naar bevind van zaken, met raad en daad te dienen.

„De toestand", aldus schrijft Ds. HUET in een brief van denzelfden datum als den bovengenoemden,

„De toestand is zulk een netelige. Het betreft :

De gemeente van eenen anderen Leeraar, die zich daarenboven aan het opzigt der Synode onttrokken heeft.

Een land waarin, gelijk op onze Conferentie, door een deskundig ouderling verzekerd is geworden, eene Wet verbiedt, dat iemand, *zonder Gouvernements-toestemming*, godsdienstoefening houde.

Eene Kerk, waar twee anderen (Ds. SMIT en BEGEMANN) in de nabijheid zijn, door wier besluit, in vereeniging met hun Kerkbestuur, de Predikant van *Potchefstroom* tot de voortzetting zijner bediening de volle vrijheid heeft verkregen.

Een verzoek van 150 personen, waarvan slechts twee hunnen naam geteekend hebben, en van welke het nog geene uitgemaakte zaak is, of zij tot het doen van zoodanig verzoek, gedreven zijn door werkelijke gemoedsbezwaren, (waartoe zeker genoeg grond gegeven schijnt), dan wel door eenen geest van partijzucht, m. a. w. of het eene vrome, dan wel een tegenovergestelde zin zij, die dien brief heeft ingegeven.

Dit een en ander is genoeg om U te verklaren, waarom de aanwezige Leeraren en de vergadering met hen, het raadzaam achtte, dat niet zulke mannen tot hen afgezonden wierden, tegen wie, wegens hunnen jeugdigen leeftijd, of ook om andere redenen, vooringenomenheid kon bestaan.

Wij houden ons overtuigd, dat, indien een of twee, in jaren en ondervinding meer gevorderde, Leeraren onzer Kerk, met de onderteekenaren van het verzoekschrift in correspondentie zouden willen treden, zij van *Potchefstroom* zouden worden afgehaald, en aldaar in staat zouden worden gesteld, om hun de afscheiding van hunne Kerk en de beroeping van eenen Leeraar, met securiteit van tractement, aan te raden en daarin behulpzaam te zijn; of wel hun die geheel af te raden, en alzoo zooveel mogelijk den vrede te herstellen; terwijl, in allen gevalle, een getrouw geestelijk bezoek hun, en wellicht ook anderen, van uitnemenden dienst zoude kunnen wezen.

Wij zijn des te meer overtuigd van het wenschelijke, dat onze Kerk zich de zaak aantrekke, aangezien het voorgevallene met den predikant van Potchefstroom (in alle Zuid-Afrikaansche en ook in andere tijdschriften publiek gemaakt), eenen niet geringen smet werpt op de bediening des Woords in onze Gereformeerde Kerk, daar toch velen onbekend zijn, met de daadzaak, dat **JUIST TENGEVOLGE VAN HET ZICH ONTTREKKEN AAN DE SYNODE, DERGELIJKE ONGEREGELDHDEN NAGENOEG ONGESTRAFT PLAATS VINDEN.**

Het onweer, dat zich boven des Heeren VAN DER HOFF's hoofd samenvakte, dreef evenwel ditmaal nog af. Althans één der onderteekenaren, en wel de Heer H. S. LOMBAARD Jr., schreef aan Ds. P. HUET, (*Potchefstroom* d.d. 6 Januari 1862), dat de verschillen in de Kerk aldaar waren bijgelegd, en *dat dit moest worden toegeschreven aan de huisbezoeken, welke de Leeraar bij zijne vijanden gehouden heeft. Met de gevoelens van den Heer H. VERMAAS en de vrienden van Hartebeestfontein, — welke laatsten tien uren te paard van Potchefstroom woonden, en die het meest geteekend*

hadden, was Schrijver onbekend, maar hij voor zich was van meening, dat, door den goeden omkeer der zaken *op het dorp*, aan geen tweede Kerk te denken was, om reden men elkander vergeven had.

De Redacteur van „*Elpis*”, die meende, dat de Heer VAN DER HOFF niet in gebreke zou blijven, de gemoederen voor te bereiden en ten zijnen gunste te stemmen, had dus goed gezien. Als op *Mooirivierdorp* de vredesvlag wapperde, waarom zou dan straks in de geheele Hervormde Kerk niet geprekeet worden over den tekst: „*Vrede, vrede en geen gevaar*”?

Hoe droevig het er evenwel in geestelijk opzicht te *Potchefstroom* uitzag, leert ons de *zaak-Wijers*, die uit dezen zelfden tijd dateert, en waarmede de Conferentie te *Ladysmith* zich evenzeer had in te laten. Wij zullen deze geschiedenis evenwel behandelen onder een nieuw hoofd.

De zaak-Wijers.

In de tweede zitting der Conferentie deed Ds. HUET o.m. de volgende mededeeling:

„Ik ben verblijd geweest, uit den mond van mijnen geachten broeder NAÛHAÛS te hooren, welken goeden dunk hij heeft van onze Kerk. Nogtans vrees ik, dat, bij nadere bekendheid, hij zoude bevinden, dat er dikwijls, op droevige wijze, aanleiding gegeven is en nog wordt, tot zulke ongunstige berichten, als welke hem in Duitschland tegen onze Kerk hadden ingenomen. Nog kort geleden was er iets van dien aard gebeurd. Hier heb ik „*De Wekker*” N°. 24, van 1 Aug. 1861, waarin ik het voorgevallene onder de aandacht van biddende Christenen heb gebracht. En op dit oogenblik zie ik den daarin betrokken persoon, Broeder FREDERIK WIJERS, in ons midden, om de waarheid van hetgeen ik geschreven heb, of wat ik ga zeggen, te bevestigen, of wel, waar ik iets zoude verkeerd voorstellen, mij teregt te wijzen. Het was te *Potchefstroom*, de hoofdstad van de Overvaalsche Republiek, eene plaats vol van kleurlingen, die Hollandsch spreken en verstaan. Reeds jaren lang bestaat het dorp. Reeds jaren lang is er een predikant. Maar niemand die zich over de zielen der Zwartten bekommerde. Eindelijk is er een man, de Heer WEIJERS, die daartoe opstaat. De aanleiding wordt er hem als van zelf toe gegeven. Een arme zwarte vrouw wordt ernstig ziek, en haar einde nabij voelende, laat zij den Heer WIJERS verzoeken, haar te komen bezoeken. Hij geeft gehoor aan de uitnoodiging; hij leest haar Gods Woord voor; hij legt het haar uit en bidt met haar. Vele andere dienstboden stroomden toe en vragen hem, om toch des Zondags geregeld godsdienstoefening voor hen te houden, dat toch ook zij het Evangelie der genade Gods hooren mogten. Ik kan mij begrijpen, dat iemand, die het goede en overvloedige dezer wereld geniet, het Evangelie kan missen en het ongeroerd kan hooren. Maar als men, gelijk zoovelen in die streken, een leven leidt van verdrukking en ellende, mij dunkt, dan moet het Evangelie, de prediking van een barmhartig God, van

eenen gekruisigden Heiland, van eenen troost des eeuwigen levens, het hart aangrijpen. En wat moet men dan denken, van dezulken, wien het ergert, als er een opstaat, om een handvol ongelukkigen om zich te verzamelen, en hun het goede Woord Gods te brengen? Wat moet ik denken van degenen, die zulk een werk tegenstaan? Wat moet ik denken van een Landsbestuur, Presidenten of fungeerende Presidenten, Landdrosten, Heemraden, of hoe zij heeten mogen — die het bevel geven zulk een werk te staken, en indien niet, de overtreders beboeten. Hier heb ik ze in mijne handen, de rekening, bedragende de som van drie-honderd-veertig rijksdaalders, waarmede de Heer WIJERS is beboet geworden, omdat hij in een zoogenaamd Christenland, op bevel des Heeren, aan armen en onkundigen den weg naar den hemel tracht bekend te maken,¹⁾ met de bedreiging bovendien, dat indien hij, — die een man is van een groot gezin en beperkte middelen — *nalatig* is in het betalen van gezegde som, zijne bezittingen van Gouvernementswege zullen worden verkocht. Ik kan niet helpen, zoo ik, bij het vernemen van zulke dingen en bij het spreken over dezelve, in vuur van verontwaardiging geraak. Ik acht het zonde, daarbij koud en onverschillig te blijven.”

Broeder HATTING vraagt of dit alles waar zij. Het komt hem ongehooflijk, onmogelijk voor.

Ds. HUET antwoordt, dat hem eerst de berigten mondelings zijn geworden van personen, die met de geheele toedragt der zaak bekend moeten zijn; dat hij daarbij schriftelijke mededeelingen heeft ontvangen; dat de couranten het bericht hebben publiek gemaakt, en dat niet niemand, voorzoover hem bekend is, het ooit heeft tegengesproken; eindelijk, dat Br. WIJERS zelve tegenwoordig is, om de waarheid te betuigen. Ds. HUET zegt, dat hijzelve niets liever wenscht, dan dat de zaak grondig worde onderzocht en behandeld.

Broeder C. DE VILLIERS, diaken van *Harrismith* zegt, dat menschen van *Potchefstroom* zeggen, dat hij aanvraag had moeten doen als zendeling.

Broeder F. WIJERS zegt, dat hij geen zendeling is; dat hem daartoe de bekwaamheden ontbreken, maar dat hij, als een Christen, het Woord Gods aan degenen, die het noodig hadden en er om vroegen, zoo goed als hij kon heeft uitgelegd.

Broeder P. BESTER, diaken van *Ladysmith*, vraagt: of broeder WIJERS ook vroeger voor blanken godsdienstonderwijs heeft gehouden.

Broeder F. WIJERS antwoordt: „Ja, vóór dat de Heer STEIJN landdrost was. Verder zegt hij, dat de kleurlingen dikwijls aanzoek gedaan hebben om godsdienstoefening, maar altijd te vergeefs.

Ds. CACHET stelt voor, om uit de kerkkassen der Natalsche gemeenten

¹⁾ Het dient vermeld te worden, dat twee Heemraden, ABR. BOSMAN en LOMBAARD, tegen dit vonnis hebben geprotesteerd.